

المنهج لمريد العمرة والحج

UMRE VE HAC YAPMAK İSTEYENLER İÇİN BİR REHBER

Muhammed b. Sâlih el-Useymîn

Şeyh Muhammed b. Sâlih el-Useymîn'in "Umre ve Hac Yapmak İsteyenler İçin Rehber" adlı kitabı, hac ve umre ibadetlerini yerine getirmeyi arzulayan her Müslüman için kapsamlı ve güvenilir bir kaynaktır. Bu eser, yolculuk adabını, ihram hükümlerini ve hacı ile umrecinin görevlerini ayrıntılı biçimde ele almakta; tüm bunları Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnet-i Nebeviyyeye dayandırmaktadır. Ayrıca bu eserde, mîkât yerleri, hac çeşitleri (nusuklar), seferde namaz hükümleri ve hac ile umrenin her bir rüknünün Peygamber Efendimiz - sallallahu aleyhi ve sellem'den nakledilen şekliyle nasıl edileceği detaylı biçimde açıklanmaktadır.

UMRE VE HAC YAPMAK İSTEYENLER İÇİN BİR REHBER

Saygıdeğer Büyük Âlimin Kaleminden

Muhammed b. Sâlih el-Useymîn

Allah onu, anne-babasını ve bütün Müslümanları bağışlasın.

ÖNSÖZ

Hamt, Allah'a mahsustur. O'na hamdeder, O'ndan yardım diler, O'ndan bağışlanma diler ve O'na tevbe ederiz. Nefislerimizin şerlerinden ve kötü amellerimizin sonucundan Allah'a sığınırız. Allah kimi doğru yola iletirse, onu saptıracak yoktur; kimi de saptırırsa, onu doğru yola iletecek kimse yoktur.

Şehadet ederim ki Allah'tan başka hak ilah yoktur, O tektir, O'nun ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki Muhammed, O'nun kulu ve Resûlüdür. Allah'ın salâtı, O'nun ailesinin, ashabının ve kıyamet gününe kadar onların izinden güzel bir şekilde gidenlerin üzerine olsun. Bundan sonra:

Şüphesiz hac, ibadetlerin en faziletliyelerinden ve itaatlerin en yücelerindendir. Çünkü o, Allah'ın Peygamberi Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem- ile gönderdiği İslâm'ın şartlarından biridir. Kulun dini, bu şartlar olmadan tam ve düzgün olamaz.

Zira bir ibadet ile, Yüce Allah'a yakınlaşmak ve O'nun katında kabul görmesi ancak iki şeyle olur:

Bunlardan birincisi, Allah Teâlâ'ya ihlâs ile yönelmektir; yani ibadeti yalnızca Allah'ın rızasını ve âhiret yurdunu hedefleyerek yapmak, riya (gösteriş) ve şöhret (insanlar arasında duyulma) amacı gütmemektir.

İkincisi, ibadette Resûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e söz ve fiil bakımından uymaktır. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'e tabi olmanın gerçekleşmesi ise, ancak onun sünnetini öğrenmekle mümkündür.

Bu sebeple, gerçekten tabi olma arzusunda olan kimsenin, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in sünnetini öğrenmesi gerekir; bunu da alimlerden ya yazılı olarak ya da sözlü olarak (bizzat dinleyerek) almalıdır.

Ayrıca, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in vârisleri ve ümmet içindeki halefleri olan âlimlerin de üzerine düşen görev; ibadetlerinde, ahlâklarında ve muamelelerinde Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in sünnetinden öğrendikleriyle amel etmek, bunu ümmete aktarmak ve onları buna davet etmektir.

Böylece hem ilimde hem amelde, tebliğde ve davette Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in mirasına sahip olmuş olurlar ve iman edip salih amel işleyen, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye eden kimselerden olurlar.

Bu eser, hac ve umre nüsükleri (ibadetleri) ile ilgili özet niteliğindedir. Kur'an ve sünnet metinlerine uygun şekilde hareket ettim. Allah Teâlâ'dan bu eserin ihlaslı bir şekilde sadece O'nun

rızası için yazılan ve kullarına faydalı olan bir eser olmasını niyaz ederim.

Yazar

YOLCULUK ADABI

Hac veya herhangi bir ibadeti yapmaya çıkan kimse, bütün hallerinde Allah Teâlâ'ya yakınlaşmaya niyet etmeli ki; sözleri, davranışları ve harcamaları onu Allah Teâlâ'ya yakınlaştırsın.

«إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى».

«Ameller ancak niyetlere göredir; her kişi, ancak niyet ettiği şeyin karşılığını alır.»¹.

Cömertlik, hoşgörü ve centilmenlik gibi güzel ahlaka sahip olmalı, dostlarıyla mutlu olmalı, onlara maddi ve manevi yardımda bulunmalı ve onları sevindirmelidir. Bunlar, Allah'ın üzerine farz kıldığı ibadetleri yerine getirmek ve haramlardan kaçınmak sorumluluğuna ek olarak olmalıdır.

¹ Buhârî: Vahyin Başlangıcı Kitabı, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e Gelen Vahyin Başlangıcı Nasıl Olmuştur Babında hadis no (1) rivayet etmiştir. Müslim: İmaret Kitabı, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in «Ameller ancak niyetlere göredir.» Sözü ve Bunun Savaşmayı ve Diğer Amelleri Kapsaması Babında, hadis no (1907), Ömer b. el-Hattâb -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

Harcamalarını ve yol masraflarını fazla fazla yapmalı ve ihtiyacının üzerinde bir miktarı yanında bulundurmmalıdır; bu, ortaya çıkabilecek ihtiyaçlara karşı bir ihtiyat içindir.

Yolculuk ve seyahat esnasında Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'den rivayet edilen duaları eder. Bunlar arasında şunlar da vardır:

1- Bineğine binmek için ayağını koyduğunda: «Bismillah» demelidir. Bineğine yerleşince de Allah'ın kullarına çeşitli binekleri kolay kılmakla verdiği nimeti anmalı, sonra da:

«اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، (سُبْحَنَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ)، اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ فِي سَفَرِنَا هَذَا الْبِرَّ وَالتَّقْوَىٰ، وَمِنَ الْعَمَلِ مَا تَرْضَىٰ، اللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفَرَنَا هَذَا، وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَهُ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ، وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ وَكَآبَةِ الْمُنْظَرِ وَسُوءِ الْمُنْقَلَبِ فِي الْمَالِ وَالْأَهْلِ.»

«Allahu Ekber, Allahu Ekber, Allahu Ekber, {Bunu bize boyun eğdirip bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz. Yoksa biz buna güç yetiremezdik. Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz.} Allah'ım! Biz, bu yolculuğumuzda senden iyilik ve takva, bir de hoşnut olacağın ameller işlemeyi nasip etmeni dileriz. Allah'ım! Bu yolculuğumuzu kolay kıl ve uzağını yakın et! Allah'ım! Seferde yardımcı, geride çoluk çocuğu koruyucu sensin. Allah'ım! Yolculuğun zorluklarından, üzücü şeylerle karşılaşmaktan ve dönüşte malımızda, çoluk

çocuğumuzda kötü haller görmekten sana sığınırım.»¹.

2- Yüksek bir yere çıktığında Allahu Ekber demeli, alçak bir yere inerken Subhânallah demelidir.².

3- Bir yerde konaklayacağı zaman şöyle dua eder:

«أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ».

«Allah'ın yarattığı mahlukatın şerrinden, Allah'ın eksiksiz kelimelerine sığınırım.»³. Bu duayı yapan kimse, konakladığı yerden ayrılınca kadar hiçbir şeyden zarar görmez.

KADININ YOLCULUĞU

Bir kadının; ister yolculuk uzun, ister kısa olsun; ister yanında kadınlar bulunsun, ister bulunmasın;

¹ Müslim: Hac Kitabı: Hac Veya Başka Bir Amaçla Yolculuğa Çıkarken Nasıl Dua Edilir Babında, hadis no (1342), İbn Ömer -radiyallahu anh-dan rivayet etmiştir.

² Buhârî: Cihat ve Gazveler Kitabı, Bir Vadiye İnerken Allah'ı Tesbih Etme Babında, hadis no (2993), Câbir -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

³ Müslim: Zikir, Dua, Tevbe ve İstiğfar Kitabı, Kötü Kaderden, Beladan ve Diğer Şeylerden Sığınma Babında, hadis no (2708) Havle binti Hakîm -radiyallahu anha-'dan rivayet etmiştir.

ister genç, ister yaşlı olsun yanında bir mahremi olmadan hac veya başka bir amaçla yolculuk yapması caiz değildir. Zira Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- genel bir ifade kullanmıştır:

«لَا تُسَافِرُ الْمَرْأَةُ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ».

«Bir kadın yanında mahremi olmadan yolculuğa çıkmasın.»¹

Kadının mahremsiz yolculuk yapmasının yasaklanmasındaki hikmet şudur: Kadın akıl ve kendini savunma bakımından eksiktir; erkeklerin ilgisini çeker, bu yüzden aldatılabilir, zorlanabilir veya dini zayıfsa nefesine uyarak arzularının peşine düşebilir; böylece kötü niyetli kişilerin hedefi hâline gelir. Mahrem ise onu korur, iffetini muhafaza eder ve onu savunur. Bu sebeple mahremin akıl-baliğ (ergin ve akıllı) olması şarttır; henüz bulûğa ermemiş bir çocuk veya akıllı yerinde olmayan kimse bu görev için yeterli değildir.

Mahrem; kadının eşi veya kendisine ebedî olarak haram olan kimselerdir. Bu haramlık, nesep

¹ Buhârî, Av Cezası Kitabı, Kadınların Haccı Babında, hadis no (1862) ve Müslim, Hac Kitabı, Kadınların Hac ve Başka Amaçlarla Mahremleriyle Seyahat Etmeleri Babında, hadis no (1341) İbn Abbas -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

(akrabalık), süt (emzirme) veya hısımlık (evlilik yoluyla akrabalık) sebebiyle olabilir.

Akrabalık yönünden mahremler yedidir:

1- Anne veya baba tarafından yukarıya doğru bütün babalar ve dedeler.

2- Oğullar, oğulların oğulları ve kızların oğulları — aşağı nesillere kadar (torunlar ve onların çocukları dâhil).

3- Erkek kardeşler; aynı ana babadan olan erkek kardeşler, aynı babadan olan erkek kardeşler veya aynı anneden olan erkek kardeşler olsun fark etmez.

4- Erkek kardeşlerin çocukları, ister aynı ana babadan olan erkek kardeşlerin çocukları, ister aynı babadan olan erkek kardeşlerin çocukları, isterse de aynı anneden olan erkek kardeşlerin çocukları olsun fark etmez.

5- Kız kardeşlerin çocukları, ister aynı anne ve babadan olan kız kardeşlerin erkek çocukları, ister aynı babadan olan kız kardeşlerin erkek çocukları, isterse de aynı anneden olan kız kardeşlerin erkek çocukları olsun fark etmez.

6- Amcalar, ister aynı anne babadan olan amcalar, ister aynı babadan olan amcalar, ister aynı anneden olan amcalar olsun fark etmez.

7- Dayılar, ister aynı anne ve babadan olan dayılar, ister aynı babadan olan dayılar ya da aynı anneden olan dayılar olsun fark etmez.

Süt yoluyla mahrem olanlar, nesep (akrabalık) yoluyla mahrem olanların benzeridir; çünkü Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

«يَحْرُمُ مِنَ الرِّضَاعِ مَا يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ».

«Süt yoluyla haram olanlar, nesep yoluyla haram olanlarla aynıdır.»¹.

Evlilik yoluyla mahrem olanlar:

1- Kadının kocasının oğulları, oğullarının oğulları, kızlarının oğulları, ne kadar alta inerse insin, ister kendisinden önceki, ister kendisiyle birlikte veya kendisinden sonraki karısından olsun fark etmez.

2- Kadının kocasının babaları ve dedeleri, ne kadar üst soy olursa olsun, hatta bunlar baba tarafından veya anne tarafından olsalar bile fark etmez.

¹ Buhârî, Şahitlik Kitabı, Nesep Üzerine Şahitlik Etme Babında, hadis no (2645), Müslim, Süt Emme Kitabı, Süt Kardeşin Kızıyla Evlenmenin Haram Kılındığı Babında hadis no (1447) İbn Abbas -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

3- Kızlarının kocaları, oğullarının kızlarının kocaları, kızlarının kızlarının kocaları ne kadar alt soya inerse insan fark etmez.

Bu üç kişiyle (kadın için) evlilik akdi yapıldığı anda mahremiyetleri sabit olur; kadının ölümü, boşanma veya nikahın feshi gerçekleşse bile, bu kişilerle olan mahremiyet devam eder.

4- Annelerin eşleri ve büyükannelelerin eşleri (dedeler), eşlerinin kızlarına, çocuklarının kızlarına veya torunlarının kızlarına hanımları ile cinsel ilişkide bulunmadıkça mahrem olmazlar. Bu birliktelik gerçekleştiğinde söz konusu erkek, eşinin önceki veya sonraki eşlerinden olan kızlara, eşinin çocuklarının kızlarına ve torunlarının kızlarına mahrem olur. Ancak, erkek cinsel ilişkide bulunmadan nikâh kıydıktan sonra hanımını boşarsa, o zaman mahremiyet söz konusu olmaz; yani eşinin kızlarına, çocuklarının kızlarına ve torunlarının kızlarına mahrem olmaz.

YOLCUNUN NAMAZI

İslam dini kolaylık ve sadelik dinidir. İçinde hiçbir zorluk veya sıkıntı yoktur ve zorluk olduğunda Allah kolaylık kapılarını açar. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

{...هُوَ أَجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ...}

(... Sizi O seçti ve size din konusunda hiçbir güçlük yükledi...) [Hac Suresi: 78. Ayet].
Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-
şöyle buyurmuştur:

«الدِّينُ يُسْرٌ».

«Din kolaylıktır.»¹. Âlimler: "Zorluk, kolaylığı beraberinde getirir." demişlerdir.

Yolculuk genellikle meşakkat (zorluk) ihtimali taşıdığından, onunla ilgili hükümler hafifletilmiştir. Bu kolaylıklar şunları içerir:

1-Yolcunun, su bulamadığı takdirde veya yanında bulunan suya yiyecek ve içecek için ihtiyacı varsa teyemmüm etmesine izin verilmiştir. Ancak, vakit çıkmadan önce suya ulaşabileceği kanaati ağır basarsa, suya ulaşp onunla temizlenebilmesi için namazı ertelemesi daha faziletlidir.

2- Yolcu için meşrû olan, dört rekâtlı namazları kısaltarak iki rekât kılmaktır. Bu hüküm, süre uzun olsada kişinin kendi beldesinden ayrıldığı andan, geri dönünceye kadar geçerlidir. Çünkü (Sahih-i Buhârî)'de İbn Abbâs -radiyallahu anhuma-'dan rivayet edildiğine göre:

«أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَقَامَ بِمَكَّةَ عَامَ الْفَتْحِ تِسْعَةَ عَشَرَ يَوْمًا يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ».

¹ Buhârî, İman Kitabı, Din Kolaylıktır, Babında hadis no (39)
Ebû Hureyre -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- Mekke'nin fethi yılında (Mekke'de) on dokuz gün kaldı ve bu süre boyunca namazları ikişer rekât olarak kıldı.¹ Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Tebük'te yirmi gün kaldı ve namazları kısalttı.²

Ancak bir yolcu, namazı dört rekât kılan bir imama uyarsa, imamına tâbi olarak o da dört rekât kılar —ister imama namazın başında yetişsin, ister ortasında. İmam selâm verdiğinde, yolcu da dört rekâtı tamamlar. Çünkü Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

«إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ، فَلَا تَخْتَلَفُوا عَلَيْهِ».

«İmam, kendisine uyulması için tayin edilmiştir; o hâlde ona muhalefet etmeyin (ona aykırı davranmayın).»³. Ayrıca, onun şu genel ifadesi (bu hükme delildir):

¹ Buhârî: Namazı Kısaltma Babları Namazı Kısaltmak Hakkında Gelen Şeyler ve Yolcunun Namazı Kısaltmak İçin Kaç Gün İkamet Edeceği Babı hadis no (1080), İbn Abbas -radiyallahu anhumâ-'dan rivayet etmiştir.

² Ebû Dâvûd: Yolculuk Namazının Bir Kolu Babında: Düşman Topraklarında İkamet Eden Namazı Kısaltılır Babında Hadis no (1235), Câbir -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

³ Buhârî: Ezan Kitabı, İmam Ancak Kendisine Uyulmak İçin İmam Tayin Edilmiştir Babında, hadis no (689) Müslim: Namaz Kitabı, Cemaatin İmama Uyması Babında, hadis no (411), Enes -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

«فَمَا أَدْرَاكُمْ فَصَلُّوا، وَمَا فَاَتَكُمْ فَأَتُوا».

«Yetiştiginizi kılın, yetişemediğinizi tamamlayın.»¹

İbn Abbas -radiyallahu anhuma-ya: Yolcu, tek başına kılınca neden iki rekât kılıyor da, mukim bir imama uyduğunda dört rekât kılıyor? diye sorulunca, şöyle cevap vermiştir: "Bu sünnettir"². "İbn Ömer -radiyallahu anhuma- onlarla birlikte namaz kıldığında dört rekât, tek başına namaz kıldığında ise iki rekât kılardı; yani bu yolculukta geçerlidir."³.

3- Yolculuk yapan kimse için meşru olan, ihtiyaç duyduğunda öğle ile ikindi namazını ve akşam ile yatsı namazını cem etmesidir. Örneğin yolculuğuna devam ediyor olması gibi bir durumda bunu yapabilir. Bu durumda, kendisi için hangisi daha kolay ve uygun ise, cem'i takdim veya cem'i te'hîr arasında onu tercih etmesi daha faziletlidir.

¹ Buhârî: Ezan Kitabı, İnsan Namaza Doğru Acele Ederek Koşmaz, Fakat Sekinet ve Vakarla Kalkmalıdır Babında, hadis no (636) Müslim: Mescitler ve Namaz Kılınan Yerler Kitabı, Namaza Vakarla ve Sakin Bir Şekilde Gelmenin Müstehap Oluşu ve Aceleyle Gelmenin Haramlığı Babında, hadis no (602), Ebû Hureyre -radiyallahu anh- 'dan rivayet etmiştir.

² İmam Ahmed rivayet etmiştir. (1/216)

³ Müslim: Yolcuların Namazı ve Namazın Kısaltılması Kitabı, Mina'da Namazı Kısaltmak Babında, hadis no (694) rivayet etmiştir.

Ancak, yolcu namazlarını cem etmeye ihtiyaç duymuyorsa, en faziletli olan cem etmemesidir. Bununla birlikte, cem etse de bir sakınca yoktur. Buna örnek olarak: Bir kimsenin konakladığı bir yerde bulunması ve ikinci namazın vakti girdikten sonra oradan ayrılmayı planlaması verilebilir. Bu durumda her farz namazı vaktinde kılması uygundur; çünkü cem yapmasına bir ihtiyaç yoktur.

Mevâkât (Mîkât Yerleri)

Mîkât Yerleri: Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in, hac veya umre yapmak isteyen kimselerin ihrama girmeleri için belirlediği yerlerdir. Mîkât yerleri beştir:

Birincisi: Zülhuleyfe: (Ebyâr Ali) de denir. Bazı kimseler (el-Hasâ') der. Mekke'den yaklaşık on merhale uzaklıktadır ve Medine halkı ve oradan geçen Medine halkı haricindeki kimseler için mîkât yeridir.¹

İkincisi: Cuhfe: Mekke'den yaklaşık beş merhale (beş gün yürüme mesafesi) uzaklıkta bulunan eski bir yerleşim yeridir. Zamanla harap olduğu için, insanlar artık onun yerine Râbiğ denilen yerden

¹ 1 Merhale: Bir günlük yol yürüme mesafesidir. 44.5 km hesaplanır.

ihrama girmektedirler. Cuhfe, Şam halkının ve oradan geçen diğer kimselerin mîkât yeridir.

Üçüncüsü: Yelemlem: Tihâme bölgesinde bulunan bir dağ veya yerdir. Mekke ile arasında yaklaşık iki merhale vardır. Yelemlem, Yemen halkının ve oradan geçen diğer kimselerin mîkât yeridir.

Dördüncüsü: Karnu'l-Menâzil: (Es-Seyl) olarak adlandırılır ve Mekke'ye yaklaşık iki merhale uzaklıktadır. Necid halkı ve oradan geçen diğer kimselerin mîkât yeridir.

Beşincisi: Zâtu'l Irk: (Ed-Darîbe) olarak isimlendirilir. Burası ile Mekke arasında iki merhale mesafe vardır ve Irak halkı ile oradan geçenlerin mîkât yeridir.

Kim bu mîkât yerlerinden Mekke'ye daha yakın bir yerde bulunuyorsa, onun mîkâtı bulunduğu yerdir; yani ihrama oradan girer. Mekkeliler de hac için Mekke'den ihrama girerler. Ancak umre için, harem sınırlarının dışından (hil bölgesinden) ihrama girerler. Nitekim Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-, Abdurrahman b. Ebî Bekir'e şöyle buyurmuştur:

«اُخْرِجْ بِأَخْتِكَ -يَعْنِي عَائِشَةَ- مِنَ الْحَرَمِ، فَلْتَهَلَّ بِعُمْرَةٍ».

«Kız kardeşini -yani Âişe'yi- harem sınırı dışına çıkar ve umre için ihrama girsin.»¹.

Bu mîkât yerlerinin (sınırlarının) sağından veya solundan geçen kimse, en yakın mîkât yerinin hizasına geldiğinde ihrama girmelidir. Uçakta olan kimse, mîkât yerinin üstünden geçerken hizasına geldiğinde ihrama girmelidir. Mîkât yerlerinden geçmeden önce ihram elbiselerini hazırlamalı ve giymelidir. Mîkât yerinden geçince hemen ihrama girmeye niyet etmelidir ve bunu geciktirmek caiz değildir. Bazı insanlar uçakta hac veya umreye niyetli oldukları hâlde, mîkâtı geçtikten sonra, havaalanına indiklerinde ihrama girmektedirler; bu caiz değildir, çünkü bu, Allah Teâlâ'nın koyduğu sınırları aşmak anlamına gelir. Ancak bir kimse hac veya umre yapmaya niyet etmeden mîkât yerinden geçerse, sonradan hac veya umre yapmaya niyet ederse, niyet ettiği yerden ihrama girmesi gerekir ve bunda bir sakınca yoktur.

¹ Buhârî: Hac Kitabı, Allah Teâlâ'nın şu sözü: {Hac bilinen aylardadır. Kim o aylarda hacca karar verip niyet ederse, bilsin ki hac sırasında kadına yaklaşmak, günaha sapmak ve tartışıp çekişmek yoktur.} [Bakara Suresi: 197. Ayet], hadis no (1560) ve Müslim: Hac Kitabı, İhram Şekillerinin; İfrad, Temettu ve Kırân Haclarının Caiz Olduğu, Haccı Umre ile Yapmanın Caiz Olduğunun ve Kırân Haccı Yapan Kimsenin Ne Zaman İhramdan Çıkacağına Beyanı Babında, hadis no (1211), Âişe -radiyallahu anha-'dan rivayet etmiştir.

Kim bu mîkât yerlerinden geçerken hac veya umreye niyetli değilse, aksine Mekke'ye bir akrabasını ziyaret etmek, ticaret yapmak, ilim öğrenmek, tedavi görmek gibi başka bir amaçla gidiyorsa, ihrama girmesi gerekmez. İbn Abbas -radiyallahu anhuma-'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- mîkât yerlerini belirledikten sonra şöyle buyurmuştur:

«فَهِنَّ لِهِنَّ، وَلَمَنْ أَتَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِ أَهْلِيهِنَّ، لِمَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ».

«Bunlar (mîkât yerleri), o bölgelerin halkı ile oradan geçen, hac ve umre yapmak isteyen başka ülkelerin ve bölgelerin halkları için mîkât yerleridir.»¹ İhrama girme hükmünü hac veya umre yapmak isteyenlerle bağlantılı kılmıştır. Bunun anlamı, hac veya umre yapmak istemeyenlerin mîkât yerlerinden ihrama girmelerinin gerekmediğidir. Ayrıca hac veya umreye niyet etmek de farz değildir, çünkü farz olan hac insana ömürde yalnız bir defa gerekir. Nitekim Nebi -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

«الْحَجُّ مَرَّةً، فَمَنْ زَادَ فَهُوَ تَطَوُّعٌ».

¹ Buhârî: Hac Kitabı, Mekke Halkının İhrama Girme Yeri Babında, hadis no (1524) ve Müslim, Hac Kitabı, Hac ve Umre'nin Mîkât Yerleri Babında hadis no (1181) İbn Abbâs -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

«Hac bir defa yapılır. Kim bundan fazlasını yaparsa nafil e sayılır.»¹. Ancak, kişi bu durumda da nafil e olarak hac veya umre yapma fırsatından mahrum kalmamaya özen göstermelidir.

Çünkü böylece sevap kazanmış olur; hem de bu zamanda ihrama girmek oldukça kolaydır. Hamt ve şükür Allah'a mahsustur.

Hac İbadetinin Çeşitleri

Hac üç çeşittir: Temettü, İfrad ve Kırân.

Temettu: Hac aylarında sadece umre için ihrama girmek demektir. Mekke'ye vardığında, umre için tavaf ve sa'y yapar ve saçlarını tıraş eder veya kısaltır. Zilhiccenin sekizinci günü olan Terviye Günü geldiğinde, sadece hac için ihrama girer ve tüm hac ibadetlerini yerine getirir.

İfrad: Sadece hac için ihrama girmek demektir. Mekke'ye vardığında Kudûm tavafı yapar sonra hac sa'yı yapar. Tıraş olmaz, saçını kesmez ve ihramdan çıkmaz. Kurban Bayramı'nın birinci günü Akabe Cemresi'ne taş attıktan sonra ihramdan çıkana

¹ Müslim: Hac Kitabı, Haccın Ömürde Bir Kere Yapılmasının Farz Olması Babında, hadis no (1337) ve İmam Ahmed (1/290) ve lafız kendisine ait olup, Ebû Hureyre - radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

kadar ihram elbiselerini çıkarmaz. Hac sa'yını hac tavafından sonraya ertelerse bir sorun yoktur.

Kırân: Hem umre hem de hac için ihrama girmek veya önce umre için ihrama girmek ve ardından tavafına başlamadan önce haccı buna dahil etmektir. Kırân haccı yapanın hac amelleri, İfrad haccı yapanın amelleriyle aynıdır. Ancak Kırân haccı yapan kimsenin hedy kurbanı kesmesi gerekirken, ifrad haccı yapan kimsenin hedy kurbanı kesmesi gerekmez.

Bu üç hac şekillerinin en faziletlisi, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in sahabelerine yapmalarını emrettiği ve onları yapmaya teşvik ettiği Temettu haccıdır. Bir kimse, Kırân veya İfrad haccı yapmak için ihrama girse bile tavaf ve sa'y yaptıktan sonra bile ihramını umreye çevirmeli, böylece Temettu haccı yapmalıdır. Bunun nedeni, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in Veda Haccı yılında sahabeleriyle birlikte tavaf ve sa'y yaptığında, yanında kurbanlık hayvanı olmayan herkese ihramını umreye çevirmesini, saçını kısaltmasını ve ihramda kalmasını emretmiş ve şöyle buyurmuştur:

«لَوْلَا أَنِّي سَقُفْتُ الْهَدْيَ، لَفَعَلْتُ مِثْلَ الَّذِي أَمَرْتُكُمْ بِهِ».

«Eğer, beraberimde kurbanlığımı getirmeseydim, ben de size emrettiğim gibi yapardım.»¹.

Bir kimse, umre için ihrama girer ve hacca kadar Temettu niyetiyle yola çıkar, ancak daha sonra Arafat Vakfesi'nden önce umresini tamamlamaya güç yetiremez. Bu durumda hac ibadetini umresine dahil eder ve böylece kıran haccı yapmış olur. Bunu iki örnekle açıklayabiliriz:

Birinci örnek: Bir kadın, umre için ihrama girip hacca kadar Temettu niyetiyle yola çıkar. Ancak tavaf yapmadan önce adet görür veya lohusalık durumu yaşar ve Arafat Vakfesine kadar temizlenemezse, bu durumda niyeti, haccı umresine dahil etmek olur ve Kıran haccı yapmış sayılır. İhramda kalmaya devam eder ve hacıların yaptığı işleri yapar; ancak tavaf yapmaz ve Safa ile Merve arasında sa'y etmez, ta ki temizlenip gusül alana kadar.

İkinci örnek: Bir kişi, umre için ihrama girip hacca kadar Temettu niyetiyle yola çıkar. Ancak Arefe günü gelmeden Mekke'ye girmesini

¹ Buhârî: Hac Kitabı, Temettü', İkrân, İfrad Haclarının Beyanı ile Beraberinde Hedy (Kurban) Bulunmayan Kimseler İçin Haccın Feshedilmesi (ve Umreye Çevrilmesinin Cevazı) Babında, hadis no (1568) ve Müslim: Hac Kitabı, İhram Şekillerinin Caiz Olduğu Babında, hadis no (1216) Câbir - radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

engelleyen bir engel çıkarsa, bu durumda niyeti, hacı umresine dahil etmek olur ve Kırân hacı yapmış sayılır. İhramda kalmaya devam eder ve hacıların yaptığı işleri yapar.

Kurban Kesmesi Gereken Hacı

Kurban kesmesi gereken hacı, Temettu ve Kırân hacı yapan kimsedir. Ancak İfrad hacı yapan kimsenin, kurban kesmesi gerekmez.

Temettu hacı yapan kimse, hac aylarında; yani şevval ayının başlangıcından sonra umre için ihrama giren ve ihramdan çıkan, daha sonra aynı yıl hac için ihrama giren kimsedir. Şevval ayının başlangıcından önce umre için ihrama girerse, Mekke'de ramazan orucunu tutmuş olsun veya olmasın, Temettu hacı yapması ve kurban kesmesi gerekmez. Mekke'de ramazan orucu tutmanın bir etkisi yoktur. Önemli olan umre yapmak için ihrama niyet etmesidir. Eğer bu niyet şevval ayının başlangıcından önce olmuşsa, hedy kurbanı kesmesi gerekmez. Eğer şevval ayının başlangıcından sonra olmuşsa Temettu hacı olur ve şartları oluşmuşsa hedy kurbanı kesmesi gerekir. Bazı insanların "Önemli olan ramazan orucudur; Mekke'de oruç tutan kişinin kurban kesmesi gerekmez, tutmayan kişinin ise kurban

kesmesi gerekir” şeklindeki inançları doğru değildir.

Kırân hacı yapan kimse ise; hem umre hem de hac için ihrama giren ya da umre için ihrama girip umre tavafına başlamadan önce hacı birleştirerek umre yapan kimsedir.

Temettu veya Kırân hacı yapanlar Mescid-i Haram civarında oturan kimselerden iseler hedy kurbanı kesmeleri gerekmez. Mescid-i Haram'da yaşayanlar, Mescid-i Haram civarında oturanlar: Mescid-i Haram'a yakın bir bölgede harem ile aralarında yolculuk sayılacak kadar mesafe bulunmayan Şerâî' bölgesinde yaşayanlar ve onlar gibi olanlardır. Onların hedy kurbanı kesmeleri gerekmez. Harem'den uzak olup aralarında yolculuk sayılacak kadar mesafe bulunan Cidde halkından olan kişilerin hedy kurbanı kesmeleri gerekir. Mekke halkından olup, ilim talep etmek veya başka bir maksatla başka bir yere seyahat eden ve sonra Temettu hacı yapmak için dönen kimsenin hedy kurbanı kesmesi gerekmez. Çünkü onun asıl ikametgâhı ve yurdu Mekke'dir. Ancak Mekke'den başka bir yere yerleşmek üzere göç ederse, Temettu hacı yapma niyetiyle dönerse, hedy kurbanı kesmesi gerekir. Çünkü bu durumda Mescid-i Haram civarında oturanlardan değildir.

Temettu ve Kırân hacı yapan kimse için farz olan hedy kurbanı, kurban özelliği taşıyan bir küçükbaş, bir devenin yedide biri veya bir büyükbaş hayvanın yedide biridir. Eğer bulamazsa, hac sırasında üç gün ve ailesinin yanına döndüğünde yedi gün oruç tutmalıdır. Zilhiccenin on birinci, on ikinci ve on üçüncü günleri olan Teşrik Günleri'nde oruç tutması caizdir. Umre için ihrama girdikten sonra bu günlerden önce bunları tutması caizdir. Ancak Kurban Bayramı'nın birinci günü veya Arefe Günü'nde tutmamalıdır. Çünkü Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- iki bayram gününde¹ ve Arefe günü de Arafat'ta² oruç tutmayı yasaklamıştır. Teşrik günlerinde peş peşe veya ayrı ayrı oruç tutması caizdir. Ancak Teşrik Günleri'nden sonraya bırakmamalıdır. Geriye kalan yedi günü ise ailesinin yanına döndüğünde tutmalıdır. Dilerse onları peş peşe, dilerse ayrı ayrı tutabilir.

¹ Buhârî, Oruç Kitabı, Ramazan Bayramının Birinci Günü Orucu Hakkındaki Babında, hadis no (1990) ve Müslim, Oruç Kitabı, Ramazan Bayramı'nın Birinci Günü ve Kurban Bayramının Birinci Günü Orucunun Yasaklanması Hakkındaki Babında, hadis no (1137) Ömer -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

² Ebû Dâvud, Oruç Kitabı, Arafat'ta Arefe Günü Orucu Hakkındaki Babında, hadis no (2440) ve İbn Mâce, Arefe Günü Orucu Hakkındaki Babında, hadis no (1732) Ebû Hureyre -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

Hedy kurbanı kesme günleri dördttür: Bayramın birinci günü ve ondan sonraki üç gündür. Kim bu günlerden önce kurbanını keserse, onun kestiği sadece etlik bir koyun olur; bu, hedy yerine geçmez. Çünkü Peygamber, -sallallahu aleyhi ve sellem- hedy kurbanını bayramın birinci gününden önce kesmemiştir. Hedy kurbanı hac ibadetlerinden biridir. Nitekim Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

«خُذُوا عَلَيَّ مَنَاسِكَكُمْ».

«Hac menâsikini (ibadetlerini) benden alın, benden gördüğünüz gibi yapın.»¹ Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'den rivayet edilen başka bir hadiste şöyle buyurmuştur:

«كُلُّ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ ذَبْحٌ».

«Teşrik günlerinin hepsinde kurban kesilir.»². Teşrik günleri, bayramın birinci gününden sonraki üç gündür.

Bu günlerde (yani bayram günü ve onu takip eden üç günde) gece veya gündüz kurban kesmek

¹ Müslim Hac Kitabı, Akabe Cemresi'ne Kurban Bayramı'nın Birinci Günü Binekli Olarak Taş Atmanın Müstehap Olması Babında, Ve Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in «Hac menâsikini (ibadetlerini) benden alın, benden gördüğünüz gibi yapın.» Hadisini Açıkladığı Babta, hadis no (1297) Câbir -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

² İmam Ahmed (4/82), Cübeyr b. Mut'im -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

caizdir; ancak gündüz vakti kesmek daha faziletlidir. Kurban kesmek hem Mina'da hem de Mekke'de caizdir; fakat Mina'da kesmek daha faziletlidir. Ancak kurbanın Mekke'de kesilmesi fakirler açısından daha faydalı olur ve Mina'da ondan yararlanma imkânı az olursa, o zaman daha faydalı olan tercih edilir.

Bil ki, gücü yetene hedy (kurban) vacip kılınması veya hedy bulamayana oruç tutmanın emredilmesi, kula bir yük ya da faydasız bir zahmet değildir. Bilakis bu, ibadetin tamamlanması ve kemale erdirilmesindendir. Ayrıca bu, Allah'ın kullarına olan rahmeti ve ihsanındandır; çünkü O, kullarının ibadetlerini kemale erdirecek, Rablerine yaklaşımlarını sağlayacak, ecirlerini artıracak ve derecelerini yüceltecek şeyleri onlara meşru kılmıştır.

Bu ibadette (hedy kurbanında) harcanan mal Allah tarafından karşılanır (yerine konur), bu uğurda gösterilen gayret ise Allah katında makbuldür ve karşılığı verilir. Ne var ki birçok kimse bu faydayı fark etmez, bu sevabın hesabını yapmaz. Bu yüzden, hedy kurbanının vacip olmasından kaçınır, onu düşürmenin yollarını ararlar. Hatta bazıları, hedy vacip olmasın diye yalnız hac yapmayı (ifrâd haccını) tercih eder. Böylece hem temettü haccının sevabından hem de hedy

kurbanının sevabından mahrum kalır. Bu bir gaflettir, uyarılması gerekir.

Umrenin Yapılış Şekli

Bir kimse umre için ihrama girmek istediğinde, sünnete uygun olan şudur: Elbiselerini çıkarır, gusül abdesti alır, ûd vb. bulabildiği en güzel kokuyu başına ve sakalına sürer. İhrama girdikten sonra bu kokunun kalması bir zarar vermez. Çünkü Sahiheyn'de (Buhârî ve Müslim) Âişe -radiyallahu anha-'dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir:

«كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَرَادَ أَنْ يُحْرِمَ تَطَيَّبَ بِأَطْيَبِ مَا يَجِدُ، ثُمَّ أَرَى وَيِصَ الْمِسْكِ فِي رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ بَعْدَ ذَلِكَ».

Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- ihrama girmek istediği zaman, bulabildiği en güzel kokuyu sürer, daha sonra başında ve sakalında misk parıltısı görülürdü.¹

İhrama girmeden önce gusül abdesti almak, erkekler ve kadınlar için sünnettir, hatta lohusa ve hayızlı kadınlar için de sünnettir. Çünkü Nebî -sallallahu aleyhgi ve sellem-, lohusa olan Esmâ bint Umeys'e ihrama gireceği zaman gusletmesini,

¹ Buhârî, Elbiseler Kitabı, Saçına ve Sakalına Güzel Koku Sürme Babında, hadis no (5923) ve Müslim: Hac Kitabı, Hacıların İhrama Girerken Güzel Koku Sürmeleri Babında, hadis no (1190) Âişe -radiyallahu anha-'dan rivayet etmiştir.

ardından altına bez bağlayıp (kanın bulaşmasını önlemesini) ve ihrama girmesini emretmiştir.¹

Gusül abdesti aldıktan ve koku sürdükten sonra ihram elbiselerini giyer. Eğer farz namaz vakti ise, - âdetli veya lohusa kadınlar hariç- o farzı kılar. Aksi takdirde, iki rekât abdest namazı kılar. Namazını bitirdikten sonra ihrama girer ve şöyle der:

«لَبَّيْكَ عُمْرَةً، لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ».

«Lebbeyke Umreten, Lebbeyk Allâhumme lebbeyk, lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk, İnne'l-hamde venni'mete leke ve'l-mülk, lâ şerîke lek.» «Umreye niyet ettim. Buyur Ey Rabbim! Huzuruna geldim, tekrar tekrar icabet Sana ya Rabbi, tekrar icabet sana, tekrar icabet sana... Senin ortağın yoktur. Tekrar icabet sana... Hiç şüphe yok ki, hamt ve nimet Sana mahsustur. Mülk de Senindir, Senin ortağın yoktur.»². Erkek telbiye getirirken sesini yükseltir, kadın da yanındaki kişinin duyabileceği kadar yüksek sesle söyler.

¹ Müslim, Hac Kitabı, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in Haccı Babında hadis no (1218) Câbir -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

² Buhârî: Hac Kitabı, Telbiye Babında, hadis no (1549) ve Müslim: Hac Kitabı, Telbiye ve Keyfiyeti Babında, hadis no (1184) İbn Ömer -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

İhrama girmek isteyen bir kimse, ibadetini tamamlamasına engel olacak bir şeyden endişe ederse, ihrama girerken şu şekilde şart koşarak niyet eder:

«إِنْ حَبَسَنِي حَابِسٌ فَمَجَلِّي حَيْثُ حَبَسْتَنِي»،

«Fein habesenî hâbisun femahillî haysû habestenî»
«Eğer bir engel beni hac veya umremi tamamlamaktan alıkoyarsa, ihramdan çıkacağım yer, engellendiğim yerdir.»¹. Yani: Eğer hastalık, gecikme veya başka bir şey gibi ibadetimi yapmama engel olan bir şey olursa, ihram halim sona erer. Zira Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- hasta olduğu halde ihrama girmek isteyen Dubâ'a bint ez-Zübeyr -radiyallahu anha-'ya şart koşmasını emretmiş² ve şöyle buyurmuştur:

«فَإِنَّ لَكَ عَلَى رَبِّكَ مَا اسْتَنْتَيْتَ».

¹ Nesâî: Hac Menâsiki Kitabı, Hacca Gidecek Kimse Bir Hastalığından Dolayı Yolda Engel Çıkacağını Tahmin Ederse Nasıl Niyet Eder Babında, hadis no (2766), İbn Abbas -radiyallahu anhumâ-'dan rivayet etmiştir.

² Buhârî, Nikâh Kitabı, Nikâhta (Erkeklerle Kadın Arasında Aranan) Denklikler Din Hususundadır Babında, hadis no (5089) ve Müslim: Hac Kitabı, Hastalık ve Benzeri Bir Mazeret Sebebiyle İhramlı Kimsenin İhramdan Çıkma Şartlarını Koşmasının Caiz Olması Babında, hadis no (1207) Âişe -radiyallahu anha-'dan rivayet etmiştir.

«İstisna kıldığın şeyde Rabbin katında senin bir hakkın vardır.»¹. Eğer bir şart koşar ve kendisinin (umre ya da hac) ibadetlerini yapmaktan alıkoyacak bir şey olursa ihramdan çıkar, üzerine bir sorumluluk düşmez.

İbadetini tamamlamasını engelleyecek bir şeyden korkmayan kimse ise şart koşmamalıdır. Çünkü Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şart koşmamış ve herkese şart koşmasını emretmemiştir. Hasta olduğu için Dubâ'a bint ez-Zübeyr -radiyallahu anha-'ya bunu emretmiştir.

İhrama giren kişinin, özellikle durumlar ve zamanlar değıştiğinde çokça telbiye getirmesi gerekir. Mesela: yüksek bir yere çıktıığında, alçak bir yere indiğinde, geceye veya gündüze girdiğinde telbiye getirmelidir. Bunun ardından da Allah'tan rızasını ve Cenneti dilemeli, rahmetiyle Cehennemden korunmayı istemelidir.

Telbiye, umrede ihrama girdikten sonra tavafa başlayıncaya kadar, hacda ise ihrama girdikten sonra bayramın birinci günü Akabe Cemresi'ne taş atmaya başlayıncaya kadar getirilir.

¹ Nesâî: Hac Menâsiki Kitabı, Hacca Gidecek Kimse Bir Hastalığınan Dolayı Yolda Engel Çıkacağını Tahmin Ederse Nasıl Niyet Eder Babında, hadis no (2766), İbn Abbas -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

Mekke'ye yaklaştığında, Mekke'ye girmeden önce gusül alması güzel olur. Çünkü Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Mekke'ye girerken gusül almıştır.¹ Mescid-i Haram'a girdiğinde sağ ayağıyla girer ve şöyle der:

«بِسْمِ اللَّهِ وَالصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي، وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ، أَعُوذُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ، وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ، وَبِسُلْطَانِهِ الْقَدِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ»

«Allah'ın adıyla, salât ve selâm Rasûlullah'ın üzerine olsun. Allah'ım! Günahlarımı bağışla. Bana rahmetinin kapılarını aç. Allah'ın rahmetinden kovulmuş Şeytan'dan yüce Allah'a, O'nun kerîm vechine ve ezelf hükümranlılığına sığınırım.»² Sonra tavafa başlamak için Hacer-i Esved'e doğru ilerler. Sağ eliyle Hacer-i Esved'e dokunur ve onu öper. Hacer-i Esved'i öpmek mümkün değilse, dokunduğu elini öper. Eliyle dokunmak mümkün değilse, Hacer-i Esved'e döner ve eliyle ona işaret eder, ancak elini öpmez. İnsanları rahatsız etmemek veya onlardan rahatsız olmamak için kalabalıktan uzak durur. Çünkü Peygamber -

¹ Buhârî: Hac Kitabı, Kibleye Yönelerek Telbiye Getirmek Babında, hadis no (1553) İbn Ömer -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

² Ebû Dâvud: Namaz Kitabı, Mescide Girerken Bir Kişi Ne Söyler Babında, hadis no (466), İbn Amr -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

sallallahu aleyhi ve sellem-'den rivayet edildiğine göre o, Ömer -radiyallahu anh-'a şöyle demiştir:

«عُمَرُ، إِنَّكَ رَجُلٌ قَوِيٌّ، لَا تُزَاجِمُ عَلَى الْحَجَرِ قُنُوزِي الضَّعِيفِ، إِنَّ وَجَدْتَ خُلُوءًا فَاسْتَلِمَهُ، وَإِلَّا فَاسْتَقْبَلَهُ فَهَلَّلْ وَكَبِّرْ».

«Ömer, sen güçlü bir adamsın. Hacer-i Esved'e dokunmak için itip kakıp zayıflara zarar verme. Eğer yalnız kalacağın bir zaman bulursan ona dokun. Aksi takdirde, ona doğru dön ve "Lâ ilahe illallah" ve "Allahu Ekber" de.»¹.

Hacer-i Esved'e dokunurken şöyle der:

«بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُمَّ إِيْمَانًا بِكَ، وَتَصَدِيقًا بِكِتَابِكَ، وَوَفَاءً بِعَهْدِكَ، وَاتِّبَاعًا لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ ﷺ».

«Allah'ın adıyla, Allah en büyüktür. Ey Allahım! Sana iman ederek, kitabına inanarak, ahbine sadık kalarak ve Peygamberin Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in sünnetine uyarak (başlıyorum)»².

Sonra sağ tarafa geçer ve Kâbe'yi sol tarafına alır. Rüknu'l-Yemânî köşesine ulaştığında, onu

¹ İmam Ahmed rivayet etmiştir (1/28). Değerli Hocamız kitabın yazarı -rahimehullah- kitabın bir başka incelemesinde şöyle demiştir: "Bu hadis zayıftır."

² İbn Hacer, Telhîsü'l-Habîr'da (2/472) şöyle demiştir: Bunu böyle bulamadım. El-Mühezzeb'in yazarı bunu Câbir -radiyallahu anh-'ın hadisini zikretmiş, el-Münzirî ve en-Nevevî bunu onaylamıştır. İbn Asâkir de bunu zayıf bir senet ile İbn Nâciye'nin tarikinden tahriç etmiştir.

öpmeden dokunur. Eğer bu mümkün değilse, kimseyi zora sokmaz (orada itişip kakışmaz). Rüknu'l-Yemânî ile Hacer-i Esved arasında şöyle der:

(...رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ)

Rabbenâ âtina fid'dunyâ haseneten ve fil'âhirati haseneten ve kınâ azâbennâr. Manası: (... Rabbimiz, bize bu dünyada iyilik ver, ahirette de iyilik ver ve bizi ateşin azabından koru.) [Bakara Suresi: 201. Ayet]

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ»،

«Allahumme innî eseluke'l afve ve'l âfiyete fid-dunyâ vel- âhirah.» Manası: «Allah'ım! Senden dünyada ve ahirette bağışlanma ve afiyet dilerim.»¹, Hacer-i Esved'in yanından her geçişinde "Allahu Ekber" der, tavafının geri kalan kısmında ise dilediği zikir ve duayı yapar ve Kur'an okur.

«إِنَّمَا جُعِلَ الطَّوَافُ بِالْبَيْتِ، وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَرُمِيَ الْجِمَارُ، لِإِقَامَةِ ذِكْرِ اللَّهِ.»

«Kâbe'nin etrafında tavaf etmek, Safâ ile Merve arasında sa'y yapmak ve cemrelere taş atmak ancak Allah Teâlâ'nın zikrini ikame etmek içindir.»².

¹ İbn Mâce rivayet etmiştir. Hadis no (2957).

² Ebû Dâvud: Menâsik Kitabı, Remel Babında, hadis no (1888), Tirmizî: Hac Kitabı, Taşlama Nasıl Yapılır? Babında, hadis no (902) Âişe -radiyallahu anha-'dan rivayet etmiştir.

Bu tavafta -yani kişi Mekke'ye ilk geldiğinde yaptığı ilk tavafta- erkek için iki şey yapması gerekir.

Bunlardan biri: Tavafin başlangıcından sonuna kadar iztıbâdır. İztıbânın yapılışı: İhram elbisesinin üstü olan ridânın ortasını sağ koltuk altına, uçlarını da sol omzuna koymaktır. Tavafl bitirince ihram elbisesinin üstünü tavaftan önceki haline döndürür. Çünkü iztıbâ sadece tavaf sırasında yapılır.

İkincisi: İlk üç turda remel yapmak. Remel: Hızlı yürümek, kısa adımlarla hızlı yürümek anlamına gelir. Kalan dört turda ise hızlı yürüme yoktur, ancak her zamanki gibi normal şekilde yürür.

Tavafta yedi şavt yaparak tamamladıktan sonra Makâm-ı İbrahim'e varır ve řu duayı okur:

﴿...وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى...﴾

(... Makâm-ı İbrâhim'i namazgâh edinin...)

[Bakara Suresi: 125. Ayet]. Sonra onun arkasında iki rekât namaz kılar. Birinci rekâtta Fâtiha'dan sonra řu sureyi okur:

﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ 1﴾

(De ki: “Ey kâfirler! 1) [Kâfirûn Suresi: 1. Ayet]
İkinci rekâtta:

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ 1﴾

(De ki: O Allah birdir.1) [İhlâs Suresi: 1. Ayet]
surelerini okur.

İki rekât namazını bitirince Hacer-i Esved'e döner ve eğer mümkün olursa ona dokunur.

Sonra sa'y alanına çıkar ve Safâ Tepesi'ne yaklaşıncâ şu duayı okur:

﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ...﴾

(Şüphesiz Safâ ve Merve, Allah'ın nişanelerindendir...) [Bakara Suresi: 158. Ayet].

Sonra Kâbe'yi görünceye kadar Safâ'ya Tepesi'ne çıkar, Kâbe'ye doğru döner, ellerini kaldırır, Allah'a hamt eder ve dilediği gibi dua eder. Burada Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in duaları arasında şu vardır:

«لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ،
لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، أَنْجَزَ وَعْدَهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَرَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ».

«Lâ ilâhe illallahu vahdehû lâ şerîke leh, lehu'l mülkü ve lehu'l hamdu ve huve alâ külli şeyin kadîr. Lâ ilâhe illallahu vahdehû sadaka va'dehû ve nasara abdehû ve hezemel ahzâbe vahdehû.» Anlamı: «Allah'tan başka hak ilah yoktur, O tektir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamt O'nadır ve O her şeye kadirdir. Allah'tan başka hak ilah yoktur, O tektir. O; vaadini yerine getirmiş, kuluna yardım etmiş ve

tek başına düşmanları yenmiştir.»¹. Bu zikri tam üç kez okur ve aralarında dilediği duayı eder.

Sonra Safâ'dan Merve'ye doğru yürür; yeşil direğe ulaştığında başkalarına hiçbir zarar vermeden olabildiğince hızlı koşar. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'den şöyle rivayet edilmiştir:

«أَنَّهُ كَانَ يَسْعَى حَتَّى تَرَى رُكْبَتَاهُ مِنْ شِدَّةِ السَّعْيِ، يَدُورُ بِهِ إِزَارُهُ»، وَفِي لَفْظٍ: «وَأَنَّ مِثْرَةً لَيَدُورُ مِنْ شِدَّةِ السَّعْيِ»

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- öyle hızlı koşardı ki, dizleri görünürdü ve izârı (beline sardığı örtü) onun etrafında dönerdi.” Bir diğer rivayette ise: “Hızlı koşmasından dolayı izârı belinin etrafında dönerdi.” buyrulmuştur.² İkinci yeşil direğe vardığında, (hızlı yürümeyi bırakıp) normal yürüyüşüne döner; Merve'ye ulaşınca oraya çıkar, kibleye yönelir, ellerini kaldırır ve Safâ'da söylediğini tekrar eder.

Sonra Merve'den Safâ'ya doğru gider; yürüdüğü yerde yürür, koştuğu yerde koşar. Safâ'ya ulaştığında ilk seferde yaptığı gibi yapar. Aynı şekilde Merve'de de böyle yapar; böylece yedi şavtı tamamlar. Safâ'dan Merve'ye gidiş bir şavt,

¹ Müslim: Hac Kitabı, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in Haccı Babında, hadis no (1218) Câbir -radiyallahu anha-'dan rivayet etmiştir.

² İmam Ahmed (6/421), Habîbe binti Ebî Tercâ -radiyallahu anha-'dan rivayet etmiştir.

Merve'den Safâ'ya dönüş ise bir başka şavttır. Sa'y sırasında ise dilediği zikir, duaları yapar ve Kur'ân okur.

Yedi şavt yapıp sa'yını yaptıktan sonra, eğer erkekse saçını tamamen tıraş eder; eğer kadınsa, saçının her örgüsünden bir parmak ucu kadar keser.

Tıraş, başın tamamını kapsamalı ve kısaltma da başın tümünü kapsamalıdır. Başın tamamen kazıtılması, kısaltmaktan daha faziletlidir. Çünkü Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- üç defa saçını tamamen kazıtanlara ve bir defa kısaltanlara dua etmiştir.¹ Ancak hac vakti yakınsa ve saçın yeniden uzamasına yeterli zaman yoksa, bu durumda kısaltmak daha faziletlidir; böylece hac sırasında tıraş olma imkânı kalır.

Nitekim Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-, Vedâ Haccı'nda ashâbına umre için saçlarını kısaltmalarını emretmiştir² çünkü onlar

¹ Buhârî: Hac Kitabı, İhramda Saçları Tıraş Etmek ve Kısaltmak Babında hadis no (1727) ve Müslim: Hac Kitabı, Saçları Tamamen Tıraş Etmenin Saçları Kısaltmaya Tercih Edilmesi ve Saçları Kısaltmanın Caiz Olması Babında, hadis no (1301) İbn Ömer -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

² Buhârî: Hac Kitabı, Temettu ve Kırân Haccı Babında, hadis no (1568) ve Müslim: Hac Kitabı, İhram Şekillerinin Beyanı

Zilhicce'nin dördüncü günü sabahı Mekke'ye gelmişlerdi.

Bu amellerle umre tamamlanmış olur. Böylece umre; ihram, tavaf, sa'y ve tıraş ya da kısaltmadan ibarettir. Bunlardan sonra kişi ihramdan tamamen çıkar ve artık normal hâline döner; elbise giyebilir, güzel koku sürebilir, eşyle birlikte olabilir ve ihramlıya yasak olan diğer şeyleri yapabilir.

HACCIN YAPILIŞ ŞEKLİ

Zilhicce'nin sekizinci günü, yani Terviye Günü geldiğinde, kişi bulunduğu yerden kuşluk vakti hac için ihrama girer. Hac için ihrama girerken, umrede yaptığı gibi gusül alır, güzel koku sürer ve namaz kılar; sonra hac niyetiyle ihrama girer ve telbiye getirir. Hacdaki telbiye şekli, umredeki gibidir; ancak burada "Lebbeyke Umraten" yerine "Lebbeyke Haccen" der. Eğer haccını tamamlamasına engel olabilecek bir durumdan korkuyorsa, şu şartı koşar ve şöyle der:

«وَإِنْ حَبَسَنِي حَابِسٌ فَمَجَلِّي حَيْثُ حَبَسْتَنِي.»

«Fein habesenî hâbisun femahillî haysû habestenî»
«Eğer bir engel beni hac veya umremi

Babında hadis no (1216) Câbir -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

tamamlamaktan alıkoyarsa, ihramdan çıkacağım yer, engellendiğim yerdir.»¹. Korkmuyorsa şart koşmaz.

Sonra Mina'ya çıkar ve orada öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarını kısaltarak, cem etmeden kılar; çünkü Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- Mina'da namazları kısaltarak kılmış, fakat birleştirmemiştir.² Namazı kısaltmak, bilindiği üzere dört rekâtlı farz namazları iki rekât olarak kılmaktır. Mina, Arafat ve Müzdelife'de hem Mekke halkı hem de diğer hacılar namazları kısaltır; zira Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- Vedâ Haccı sırasında insanlara namaz kıldırırdı. Mekke halkı da onunla beraberdi ve Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- onlara namazı tamamlamalarını emretmedi. Eğer onlar için farz olsaydı, Fetih yılında emrettiği gibi, burada da emrederdi.

Arefe Günü Güneş doğunca, Mina'dan Arafat'a doğru yola çıkar ve eğer -mümkünse- öğleye kadar Nemira'da konaklar, bunu yapamazsa da bir

¹ Nesâî: Hac Menâsiki Kitabı, Hacca Gidecek Kimse Bir Hastalığından Dolayı Yolda Engel Çıkacağını Tahmin Ederse Nasıl Niyet Eder Babında, hadis no (2766), İbn Abbas -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

² Müslim: Hac Kitabı, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in Haccı Babında, hadis no (1218) Câbir -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

sakıncası yoktur. Çünkü Nemira'da konaklamak sünnettir.

Güneş tam tepe noktasından meylettikten sonra öğle ve ikindi namazlarını ikişer rekât cem-i takdim olarak kılar. Zira Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- vakfe ve duaya daha uzun zaman kalması için böyle yapmıştır.

Namazdan sonra zikir, dua ve Allah -Azze ve Celle-'ye yalvarmak için kendine daha fazla vakit ayırır. Ellerini kaldırarak ve Kibleye dönerek dilediği gibi dua eder. Dağ arkasında kalsa bile bir sıkıntı olmaz. Çünkü sünnet kibleye dönmektir, Rahmet Dağı'na doğru dönmek değildir. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- dağın önünde durdu ve şöyle dua etti:

«وَقَفْتُ هَاهُنَا، وَعَرَفْتُ كُلَّهَا مَوْقِفٌ»،

«Ben, burada vakfe yapmaktayım. Fakat Arafat'ın her yeri vakfe yeridir.»¹.

«وَارْفَعُوا عَنْ بَطْنِ عُرْنَةٍ».

«Arafat vakfesinde, Urane vadisinin iç kısmında durmayın (oradan uzak durun)»².

¹ İbn Mâce: Menâsik Kitabı, Arafat'ta Vakfe Yapma Babında hadis no (3012), Câbir -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

² Buhârî: Umre Babları, İnsanın Hacdan, Umreden Yahut da Gazve Seferinden Döndüğünde Söyleyeceği Sözler Babında hadis no (1797) Müslim: Hac Kitabı, Hac ve Başka Bir

Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in o büyük vakfedeki yaptığı dua şudur:

«لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ».

«Lâ ilâhe illallah vahdehû lâ şerîke leh, lehu'l mülk ve lehu'l hamd ve huve alâ külli şeyin kadîr.»

«Allah'tan başka (hak) ilah yoktur. O birdir, hiçbir ortağı yoktur. Hamt yalnızca O'nadır ve O'nun her şeye gücü yeter.»¹

Eğer kişi bir süre sonra bir bıkkınlık hissederse, faydalı konularda arkadaşlarıyla sohbet ederek veya özellikle Allah'ın keremini ve bol ihsanlarını konu alan faydalı kitaplardan okuyarak dinlenmek isterse, bu güzel bir davranış olur; çünkü bu, o günde Allah'tan ümitvar olma duygusunu güçlendirir. Sonra yeniden Allah'a yakarış ve dua etmeye döner, özellikle günün son vaktinde dua etmeye gayret eder; zira duaların en hayırlısı, Arefe günü yapılan duadır.

Güneş battıktan sonra Müzdelife'ye doğru hareket eder. Oraya vardığında, akşam ve yatsı namazlarını cem ederek (birleştirerek) kılar. Ancak Müzdelife'ye yatsı vaktinden önce ulaşırsa, o zaman akşam namazını vaktinde kılar; sonra yatsı vakti

Yolculuktan Döndüğü Zaman Ne Söyleyeceği Babında hadis no (1344), İbn Ömer -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

¹ El-Muhallâ (3/165).

girince yatsı namazını da kendi vaktinde kılar. Bu meselede bana göre doğru olan görüş budur.

Bu duruma delil olarak, fıkıh âlimlerinin -Allah onlara rahmet etsin- namaz vakitleri bahsinde söyledikleri şu söz gösterilmiştir: Akşam namazını öne almak, -yani akşam namazını vaktinde kılmak- daha faziletlidir; ancak Müzdelife gecesı bundan istisnadır. Müzdelife'ye ihramlı olarak gitmek isteyen kimse, eğer oraya güneş battığında ulaşmamışsa (yani henüz varmamışsa), namazı geciktirip orada kılar. Ama eğer Müzdelife'ye güneşin batış vaktinde ulaşmışsa, o zaman akşam namazını vaktinde kılar ve geciktirmez.

Şerhu'l-İknâ'da şöyle denilmiştir: "Eğer Müzdelife'ye akşam vaktinde ulaşırsa, namazı geciktirmez; vaktinde kılar, çünkü geciktirmesi için bir mazereti yoktur." Âlimler, "namazları cem etmek (birleştirmek)" konusunu anlatırken de şöyle demişlerdir: "(Hacda) Müzdelife'de namaz geciktirilir." Bunun sebebini de şu şekilde açıklamışlardır: "Akşam namazı vakti, Müzdelife'ye doğru yürüyüşle meşguldür (yani bu vakitte yürüyüş devam ettiği için orada kılınmaz, Müzdelife'ye varınca kılınır)."

Mâlikîler ise şöyle demişlerdir: "Eğer kişi vakfe esnasında yönetici ile birlikte durmuş ve onunla birlikte hareket etmişse, o zaman Müzdelife'de

namazları birlikte kılar. Ama yönetici ile birlikte durmamış veya ondan sonra hareket etmişse, yani vakfesini yalnız yapmış veya daha sonra ayrılmışsa, o zaman akşam ve yatsı namazlarının her birini kendi vaktinde kılar.”

Bu, "Cevâhirü'l-İklîl" adlı eserde (cilt 1, s. 181) geçmektedir. İbn Hazm -rahimehullah- bu konuda daha da sert davranmış ve şöyle demiştir: “O gece akşam namazı ancak Müzdelife’de kılınırsa geçerli olur; başka bir yerde kılınırsa geçerli olmaz.

Ayrıca bu namazın şafak kaybolduktan sonra kılınması zorunludur.”¹.

(Sahîh-i Buhârî’de) İbn Mesûd -radiyallahu anh-’dan rivayet edildiğine göre:

«أَنَّهُ أَتَى الْمُزْدَلِفَةَ حِينَ الْأَذَانِ بِالْعَتَمَةِ أَوْ قَرِيبًا مِنْ ذَلِكَ، فَأَمَرَ رَجُلًا فَأَذَّنَ وَأَقَامَ، ثُمَّ صَلَّى الْمَغْرِبَ، وَصَلَّى بَعْدَهَا رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ دَعَا بِعَشَائِهِ فَتَعَشَّى، ثُمَّ أَمَرَ رَجُلًا فَأَذَّنَ وَأَقَامَ، ثُمَّ صَلَّى الْعِشَاءَ رَكْعَتَيْنِ». وَفِي رَوَايَةٍ: «فَصَلَّى الصَّلَاتَيْنِ، كُلَّ صَلَاةٍ وَحَدَّاهَا بِأَذَانٍ وَإِقَامَةٍ، وَالْعِشَاءَ بَيْنَهُمَا».

"Nebi -sallallahu aleyhi ve sellem- Müzdelife’ye ezan vaktinde, akşam vakti veya akşama yakın bir zamanda geldi. Bunun üzerine bir kişiye ezan okumasını ve kamet getirmesini emretti, sonra akşam namazını kıldı. Ardından iki rekât kıldı, sonra yemeğini istedi ve yedi. Sonra yine birine

¹ Buhârî: Hac Kitabı, Her Biri İçin Ezan Okudu ve Kamet Getirdi Babında, hadis no (1675), Abdullah b. Mesûd -radiyallahu anh-’dan rivayet etmiştir.

ezan ve kamet getirmesini emretti, ardından yatsı namazını iki rekât olarak kıldı. Bir başka rivayette şöyle geçmektedir: “İki namazı da kıldı; her bir namaz için ayrı ezan ve kamet getirildi, aralarında da akşam yemeği vardı.”¹.

“Ancak kişi namazları cem etmeye (birleştirmeye) ihtiyaç duyarsa -meselâ yorgunluk, su azlığı veya benzeri bir sebeple- o zaman yatsı vakti henüz girmemiş olsa bile namazları cem etmesinde bir sakınca yoktur. Eğer kişi, Müzdelife’ye ancak gecenin yarısından sonra ulaşabileceğinden endişe ediyorsa, o takdirde Müzdelife’ye varmadan önce (yolda) namazını kılar. Fakat namazı gecenin yarısından sonraya ertelemek caiz değildir.”

“Müzdelife’de geceyi geçirir. Fecrin aydınlığı belirince, ezan ve kametle sabah namazını erkenden kılar. Sonra Meş’ar-i Harâm’a (Arafat ile Mina arasındaki bölgeye) yönelir, orada Allah’ı tevhid eder, tekbir getirir ve dilediği duaları eder.

Bu hâl, sabah iyice aydınlanıncaya kadar devam eder. Eğer Meş’ar-i Harâm’a gitmesi mümkün

¹ Müslim: Hac Kitabı, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-’in Haccı Babında, hadis no (1218) Câbir -radiyallahu anh-’dan rivayet etmiştir.

olmazsa, bulunduğu yerde dua eder. Çünkü Nebi - sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

«وَقَفْتُ هَاهُنَا وَجَمَعْتُ كُلَّهَا مَوْقِفٌ».

«Ben burada durdum; fakat Müzdelife'nin tamamı vakfe yeridir.»¹ Zikir ve dua esnasında kibleye dönülür ve eller kaldırılır.

“Sabah iyice aydınlanınca, güneş doğmadan önce Müzdelife'den Mina'ya doğru hareket eder. Muhassir vadisinden geçerken biraz hızlı yürür. Mina'ya vardığında, Cemretü'l-Akabe'ye (yani Mekke'ye en yakın olan, son cemreye) yedi küçük taş atar; taşları birer birer ardı ardına atar. Her bir taşın büyüklüğü hurma çekirdeği kadardır ve her taş atışında tekbir getirir. Bundan sonra kurbanını keser. Erkekler başını tamamen tıraş eder, kadınlar ise saçından bir miktar kısaltır, tıraş etmez. Daha sonra Mekke'ye iner ve hac tavafını ve sa'yını yapar.

Taş atıp tıraş olduktan sonra tavaf yapmak için Mekke'ye gidildiğinde güzel koku sürülmesi sünnettir. Nitekim Âişe -radiyallahu anha- şöyle buyurmuştur:

¹ Buhârî: Hac Kitabı, İhrama Girerken Güzel Koku Sürmesi ve İhrama Girmek İsteyenin Ne Giymesi Gerektiği, Saçını Taraması ve Koku Sürmesi Babında, hadis no (1539) ve Müslim: Hac Kitabı, Hacıların İhrama Girerken Güzel Koku Sürmeleri Babında, hadis no (1189) Âişe -radiyallahu anha- 'dan rivayet etmiştir.

"كُنْتُ أَطِيبُ النَّبِيَّ ﷺ لِإِحْرَامِهِ قَبْلَ أَنْ يُحْرَمَ، وَلِحَلِّهِ قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ بِالْبَيْتِ".

"Ben, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e ihrama girmeden önce ve ihramdan çıkıp Kâbe'yi tavaf etmeden önce güzel koku sürerdim."¹

Tavaf ve sa'ydan sonra Mina'ya geri döner, (zilhicce ayının) on birinci ve on ikinci gecelerini orada geçirir ve her iki günde de Zeval vaktinden sonra üç cemreye taş atar. Yaya olarak taş atmak daha iyidir, ancak binek üzerinde olursa sorun olmaz. Mekke'ye en uzak olan ve Mescid-i Hayf'ın yanındaki birinci cemreye birbiri ardına yedi taş atar ve her taşı atarken Allahu Ekber der. Sonra biraz öne doğru hareket eder ve istediği kadar uzun dua eder. Uzun süre ayakta durmak ve dua etmek zor olursa, sünneti yerine getirmek için az da olsa kolayına geldiği kadar dua edebilir.

Sonra ortadaki cemreye, birbiri ardına yedi taş atar ve her taşı atarken Allahu Ekber der. Sonra sol tarafına geçer, kıbleye dönerek durur, ellerini kaldırır ve mümkünse uzun bir dua eder. Aksi takdirde, elinden geldiğince dua eder. Orda durup dua etmeyi ihmal etmemelidir, çünkü bu sünnettir.

¹ Buhârî: Hac Kitabı, Veda Tavafı Babında, hadis no (1755) Müslim: Hac Kitabı, Veda Tavafının Farz Olmakla Birlikte Ay Hali Olanın Üzerinden Farziyetin Düştüğü Babında, hadis no (1327) Abdullah b. Abbâs -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

Birçok insan bunu ya cehalet ya da ihmalkârlık nedeniyle ihmal eder. Bir sünnet ne zaman ihmal edilirse, terk edilip yok olmaması için onu yapmak ve insanlar arasında yaymak daha çok önem arzeder.

Sonra Cemretü'l-Akabe'ye birbiri ardına yedi taş atar ve her taşla birlikte "Allahu Ekber" der. Sonra oradan ayrılır ve bu taşlamadan sonra dua etmez.

Eğer zilhicce ayının on ikinci gününde cemreleri taşlamayı tamamlarsa, dilerse acele edip Mina'dan çıkabilir veya dilerse on üçüncü geceyi orada geçirip yukarıda belirtildiği gibi öğleden sonra üç cemreyi taşıyabilir. Gecikmek (yani on üçüncü günü de Mina'da kalmak) daha faziletlidir. Ancak bu, zorunlu değildir; on ikinci gün güneş batmadan önce Mina'dan ayrılmazsa, o zaman ertesi gün de kalıp zevalden sonra üç cemreyi taşlaması gerekir. Şayet zilhicce ayının on ikinci gününde kişinin iradesi dışında —örneğin yola çıkmış, araca binmiş fakat trafik sıkışıklığı gibi sebeplerle— güneş batmadan önce Mina'dan çıkamazsa, bu durumda on üçüncü güne kalması ona farz olmaz; çünkü o Mina'da iken Güneş'in batması onun isteği dışında gerçekleşmiştir.

Bir kimse memleketine dönmek üzere Mekke'den ayrılmak istediğinde, Veda tavafını

yapmadan ayrılmamalıdır. Zira Peygamber - sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

«لَا يَنْفِرَنَّ أَحَدٌ حَتَّى يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهِ بِالْبَيْتِ».

«Hiç kimse, son işi Kâbe ile olmadıkça (Kâbe'yi tavaf etmedikçe) Mekke'den ayrılmasın.»¹. Başka bir rivayette:

«أَمَرَ النَّاسَ أَنْ يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهِم بِالْبَيْتِ، إِلَّا أَنَّهُ خُفِّفَ عَنِ الْحَائِضِ».

«İnsanlara, (Mekke'den ayrılmadan önce) Kâbe ile son ilişkilerinin tavaf olması emredildi; ancak hayız hâlindeki kadına bu hükümden muafiyet tanındı.»².

Hayızlı ve lohusa kadınların veda tavafı yapmaları gerekmez ve vedalaşmak için Mescid-i Haram'ın kapısında durmaları da gerekmez. Peygamber - sallallahu aleyhi ve sellem-'den böyle bir şey de rivayet edilmemiştir.

Bir kimse yolculuğa çıkmayı niyet ederse, Veda tavafını Kâbe ile son ilişkisi olacak şekilde yapar.

¹ Buhârî: Hac Kitabı, Veda Tavafı Babında, hadis no (1755) Müslim: Hac Kitabı, Veda Tavafının Farz Olmakla Birlikte Ay Hali Olanın Üzerinden Farziyetin Düştüğü Babında, hadis no (1328) Abdullah b. Abbâs -radiyallahu anhumâ-'dan rivayet etmiştir.

² Buhârî: Mekke ve Medine Camilerinde Namaz Kılmanın Fazileti Kitabı, Mekke ve Medine Camilerinde Namaz Kılmanın Fazileti Babında, hadis no (1189), Müslim: Hac Kitabı, (Yolcuk Maksadıyla) Yükler Ancak Üç Mescid İçin Bağlanır Babında, hadis no (1397) Ebû Hureyre - radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

Ancak tavaftan sonra, arkadaşlarını beklemek, eşyasını yüklemek ya da yol üzerinde bir ihtiyaç satın almak gibi sebeplerle kısa bir süre Mekke'de kalırsa bunda bir sakınca yoktur ve tavaflı yenilemesi gerekmez. Fakat eğer yolculuğunu ertelemeye niyet ederse —örneğin sabah yola çıkmayı planlayıp Veda tavafını yapar da sonra akşama kadar kalmaya karar verirse— bu durumda Veda tavafını yeniden yapması gerekir, çünkü Kâbe ile son ilişkisi (vedası) tavaf olmalıdır.

Mescid-i Nebevî'yi Ziyaret Etmek

Hac yapan kimse hacdan önce veya sonra Mescid-i Nebevî'yi ziyaret etmek isterse, Peygamber Efendimiz'in kabri ziyaret etmeyi değil, Mescid-i Nebevî'yi ziyaret etmeyi amaçlamalıdır. Çünkü ibadet maksadıyla yolculuğa çıkmak, kabirleri ziyaret için değil; ancak şu üç mescidden biri için yapılabilir: Mescid-i Harâm, Mescid-i Nebevî ve Mescid-i Aksâ. Nitekim Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- sahih bir hadiste şöyle buyurmuştur:

«لَا تُشَدُّ الرَّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِي هَذَا، وَالْمَسْجِدِ الْأَقْصَى».

«Yolculuk ancak üç mescide yapılır: Mescid-i Haram'a, benim şu mescidime ve Mescid-i Aksâ'ya.»¹

Mescid-i Nebevî'yi ziyaret eden kimse sağ ayağıyla mescide girer ve şöyle der:

«بِسْمِ اللَّهِ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي، وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ، أَعُوذُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ وَبِسُلْطَانِهِ الْقَدِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ»

«Bismillahi vessalâtu vesselâmu alâ rasûlillahi. Allahummeğfir lî zünûbî veftahlî ebvâbe rahmetike. Eûzü billâhi el-Azîm ve Bivechihî el-Kerîm ve Bisultânihi el-Kadîm Mine's-Şeytânî'rracîm»²
Anlamı: «Allah'ın adıyla, salât ve selâm Rasûlullah'ın üzerine olsun. Allah'ım! Günahlarımı bağışla. Bana rahmetinin kapılarını aç. Allah'ın rahmetinden kovulmuş Şeytan'dan yüce Allah'a, O'nun kerîm vechine ve ezelî hükümlerine sığınırım.» Sonra da dilediği kadar namaz kılar.

¹ Ebû Dâvud: Namaz Kitabı, Mescide Girerken Bir Kişi Ne Söyler Babında, hadis no (466), İbn Amr -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

² Buhârî: Mekke ve Medine Camilerinde Namaz Kılmanın Fazileti Kitabı, Kabir ile Minber Arasında Namaz Kılmanın Fazileti Babında, hadis no (1196) rivayet etmiştir. Müslim: Hac Kitabı, Kabri (Peygamberin Kabri) ile Minberi Arası Cennet Bahçelerinden Bir Bahçedir Babında, hadis no (1391) Ebû Hureyre -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

Namazını Ravza'da, yani Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in minberi ile kabrinin bulunduğu odası arasındaki alanda kılması daha iyidir. Çünkü bu ikisinin arası Cennet bahçelerinden bir bahçedir.¹ Namazı kıldıktan sonra Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in kabrini ziyaret etmek isterse, onun önünde saygı ve vakarla durup şöyle demelidir:

«السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ حَقًّا، وَأَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ الرَّسَالَهَ، وَأَدَّيْتَ الْأَمَانَةَ، وَنَصَحْتَ الْأُمَّةَ، وَجَاهَدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ، فَجَزَاكَ اللَّهُ عَنْ أُمَّتِكَ أَفْضَلَ مَا جَزَى نَبِيًّا عَنْ أُمَّتِهِ».

«Selam sana, Ey Peygamber! Allah'ın rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun. Allah'ım! Muhammed'i ve Muhammed ailesini, İbrahim'i ve ailesini mübarek kıldığın gibi mübarek kıl. Sen gerçekten övülmeye layık olan ve yücesin. Allah'ım! Muhammed'i ve Muhammed ailesini, İbrahim'i ve ailesini mübarek kıldığın gibi mübarek kıl. Sen gerçekten övülmeye layık olan ve yücesin.² Şahitlik

¹ Buhârî hadis no (6350) ve Müslim hadis no (406) rivayet etmiştir.

² Ebû Dâvud: Cenazeler Kitabı, Kadınların Kabir Ziyareti Yapmaları Babında, hadis no (3236); Tirmizî: Namaz Kitabı, Kabirlerin Üzerine Mescit Yapmanın Haram Olması Babında, hadis no (320); Nesâî: Cenazeler Kitabı, Kabirlerin Üzerine Kandil (Lamba) Yakmanın Şiddetle Yasaklanması

ederim ki sen gerçekten Allah'ın elçisisin ve risaleti tebliğ ettin, emaneti yerine getirdin, ümmete nasihat ettin ve Allah yolunda gerektiği gibi mücadele ettin. Öyleyse Allah seni, ümmetin adına, bir peygambere ümmeti adına verdiği en güzel karşılıkla mükâfatlandırırsın.»

Sonra biraz daha sağa geçer ve Ebû Bekir es-Siddîk -radiyallahu anh-'a selam verir ve Allah'ın ondan razı olmasını diler. Sonra biraz daha sağ tarafa geçer ve Ömer b. el-Hattâb -radiyallahu anh-'a selam verir ve Allah'ın ondan razı olmasını diler. Eğer Ömer ve Ebû Bekir -radiyallahu anh- için uygun bir şekilde dua ederse, bu iyidir.

Bir kimsenin, Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'in kabrini çevreleyen hücre-i şerifin duvarlarına el sürmesi veya onun etrafında tavaf etmesi suretiyle Allah'a yaklaşması câiz değildir. Dua ederken de hücreye yönelmez, kibleye yönelir. Çünkü Allah'a yaklaşmak ancak Allah'ın ve Rasûlünün belirlediği şekilde olur; zira ibadetler bidat üzerine değil, sünnete uygunluk esasına dayanır.

Kadınlar ne Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'in kabrini, ne de başkasının kabrini ziyaret ederler. Çünkü Peygamber -

Babında, hadis no (2043), İbn Abbas -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

sallallahu aleyhi ve sellem- kabirleri ziyaret eden kadınlara, kabirleri mescit edinen ve oralarda kandil (lamba) yakan kimselere lanet etmiştir.¹ Fakat kadınlar, bulunduğu yerde Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'e salat ve selam getirir, bu salat ve selamlar Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'e ulaşır. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'den rivayet edilen bir hadiste o şöyle buyurmuştur:

«صَلُّوا عَلَيَّ فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ تَبْلُغُنِي حَيْثُ كُنْتُمْ».

«Bana salat ve selam getiriniz. Zira nerede olursanız olun, sizin salat ve selamınız bana ulaşır.»². Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

«إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى مَلَائِكَةً سَيَّاحِينَ فِي الْأَرْضِ، يُبَلِّغُونِي مِنْ أُمَّتِي السَّلَامَ».

«Yüce Allah'ın yeryüzünü dolaşan melekleri vardır. Onlar ümmetimden bana salat ve selam getirenlerin selamını iletirler.»³.

¹ Ebû Dâvud: Menâsik Kitabı, Kabirleri Ziyaret Etmek Babında, hadis no (2042) Ebû Hureyre -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

² Nesâî: Kitabü's-Sehv (Namazda Yanılma), Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'e Salavat Getirmenin Değeri Babında, hadis no (1282) İbn Mesûd -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

³ Müslim: Cenaze Kitabı, Kabirlere Girerken ve Kabir Sakinleri İçin Dua Edilirken Ne Söyleneyeceği Babında, hadis no (974, 975), Âişe -radiyallahu anha-'dan ve Bureyde -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

Özellikle erkekler Medine'deki Baki Kabristanı'nı ziyaret eder ve şöyle dua ederler:

«السَّلَامُ عَلَى أَهْلِ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لِلْآخِرُونَ، يَرْحَمُ اللَّهُ الْمُسْتَفْدِمِينَ مِنَّا وَمَنْكُم وَالْمُسْتَأْخِرِينَ، وَنَسْأَلُ اللَّهَ لَنَا وَلَكُمْ الْعَافِيَةَ.»

«Bu diyarın Mümin sakinleri! Bizler de Allah'ın izniyle size katılacağız. Allah, bizden ve sizden önce gidenlere de, sonra gelecek olanlara da rahmet etsin. Allah'tan bizim ve sizin için afiyet diliyorum.»¹

«اللَّهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا أَجْرَهُمْ وَلَا تَفْتِنَّا بَعْدَهُمْ، وَاعْفُ لَنَا وَلَهُمْ.»

«Allah'ım! Onların ecrini bizden esirgeme, bizi onların ardından fitneye düşürme, bizi ve onları bağışla.»²

Bir kimse "Uhud'a" Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- ve ashabının yaptıkları cihat, imtihan, sınanma ve şehit oldukları o savaşta başlarına gelen sıkıntıları hatırlamak için gidebilir; ardından orada bulunan şehitlere —mesela Peygamber'in amcası Hamza b. Abdulmuttalib'e -radiyallahu anh-'a selam verebilir. Bunda bir sıkıntı yoktur. Zira bu,

¹ İbn Mâce: Cenazeler Kitabı, Mezarlığa Girerken Söylenen Şeyler Babında, hadis no (1546), Âişe -radiyallahu anha-'dan rivayet etmiştir.

² Ebû Dâvud: Menâsik Kitabı, Remel Babında, hadis no (1888), Tirmizî: Hac Kitabı, Taşlama Nasıl Yapılır? Babında, hadis no (902) Âişe -radiyallahu anha-'dan rivayet etmiştir.

yeryüzünde yapılması emredilen yolculuğun bir parçası olabilir ve Allah en doğrusunu bilir.

Faydalı Notlar

Bunlar menâsik/hacda yapılan ibadetler ile ilgili anlatılması ve bilinmesi gereken faydalardır:

Birinci Fayda: Hac ve Umre Adabıyla İlgili:

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَةٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ الْقَتَوَىٰ وَانْقُورِ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ 197﴾

(Hac bilinen aylardadır. Kim bu aylarda niyet ederek hacca başlarsa bilmelidir ki; hacda hanımlarınıza yaklaşmak, günah işlemek ve tartışmak yasaktır. Allah yaptığınız bütün iyilikleri bilir. Sizler yol azağınızı hazırlayın. Şüphesiz azağın en hayırlısı takvadır. Ey akıl sahipleri! Benden korkun. 197) [Bakara Suresi: 197. Ayet]. Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

«إِنَّمَا جُعِلَ الطَّوَافُ بِالْبَيْتِ وَالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَرَمِي الْجِمَارُ لِإِقَامَةِ ذِكْرِ اللَّهِ».

«Kâbe'nin etrafında tavaf etmek, Safâ ile Merve arasında sa'y yapmak ve cemrelere taş atmak ancak Allah Teâlâ'nın zikrini ikame etmek içindir.»¹.

Kul; hac ibadetlerini âlemlerin Rabbi olan Allah'a karşı saygı, hürmet, sevgi ve teslimiyetle yerine getirmelidir. Bunları huzur, vakar ve Allah'ın Rasûlü -sallallahu aleyhi ve sellem-'e uyararak yerine getirmelidir.

Kişi, bu hac ibadetleri esnasında kalbini zikir, tekbir, tesbih, hamd ve istiğfarla meşgul etmelidir. Çünkü hac yapan kimse, ihrama girdiği andan itibaren ihramdan çıkana kadar ibadet halindedir. Hac, eğlence ve oyun için bir gezinti değildir; bazı kimselerde görüldüğü gibi insanın dilediği gibi keyif sürüp sınırsızca eğlenebileceği bir seyahat değildir. Ne yazık ki bazı kimseler, Allah'ı zikretmekten alıkoyan, hatta günaha düşüren çalgı aletlerini ve şarkıları yanlarında bulundururlar. Yine bazılarını aşırı gülme, oyun, alay ve çirkin davranışlara dalmış olarak görürsün; sanki hac

¹ Buhârî: Cenazeler Kitabı, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in: "Ölen kimse, ailesinin kendisi için ağlamasıyla azap görür." Babında, Eğer Ağlama (ölen kimsenin ardından) Ağlama Geleneğinin Bir Parçasıysa, hadis no (1284) ve Müslim: Cenazeler Kitabı, Ölene Ağlamak Babında hadis no (923), Usame b. Zeyd -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

ibadeti eğlence ve şaka olsun diye meşru kılınmış gibidir.

Hacıların -hatta hacda olmayanların da- Allah'ın kendisine farz kıldığı hususlara dikkat etmesi gerekir; özellikle namazı cemaatle vaktinde kılmaya, iyiliği emretmeye ve kötülükten sakındırmaya özen göstermelidir.

Kişi, Müslümanlara faydalı olmaya, ihtiyaç duyulduğunda onlara rehberlik edip yardım etmeye gayret etmelidir. Zayıf olanlara merhametle davranmalı; özellikle kalabalık gibi merhametin gerekli olduğu yerlerde onlara şefkat göstermelidir. Çünkü insanlara merhamet etmek, yaratıcı olan Allah'ın rahmetini celbeder (çeker).

«وَأِنَّمَا يَرْحَمُ اللَّهُ مِنْ عِبَادِهِ الرُّحَمَاءَ.»

«Ve Allah ancak merhametli kullarına rahmet eder.»¹.

Kişi, hayasız sözlerden (rafes), fık ve isyandan, hakkı savunmak dışında tartışmaktan sakınmalıdır. Çünkü hak uğruna yapılan tartışma gerekli yerinde vaciptir. Yine insanlara saldırmaktan ve onlara

¹ Buhârî: Hac Kitabı, İhramlı Bir Kişinin Giymemesi Gereken Kıyafetler Babında, hadis no (1543) ve Müslim: Hac Kitabı, İhramlı Bir Kimseye Hac veya Umre Yaparken Nelerin Helal, Nelerin Haram Kılındığını ve Güzel Koku Sürmenin Ona Haram Olduğu Babında, hadis no (1177) İbn Ömer - radiyallahu anhum - dan rivayet etmiştir.

eziyet etmekten de uzak durmalıdır; gıybet, koğuculuk, sövme, hakaret etme, vurma gibi davranışlardan kaçınmalı, mahrem olmayan kadınlara bakmamalıdır. Çünkü bu davranışlar, ister ihram hâlinde olsun ister dışında, haramdır; ancak ihram hâlindeyken bunlardan sakınmak daha da önem arzeder.

Kişi, birçok kimsenin yaptığı gibi hac ibadetleri esnasında yakışıksız sözler söylemekten de sakınmalıdır. Bazılarının cemrelere taş atarken 'Şeytana taş attık!' demesi gibi sözler -hatta kimilerinin o taş atılan yere sövmesi veya ayakkabıyla vurması gibi davranışlar- yakışık almaz. Çünkü bunların hepsi, huşû ve ibadete yakışmayan, ayrıca cemrelere taş atmanın asıl maksadına, yani Allah Teâlâ'yı zikretmeye aykırı davranışlardır.

İkinci Fayda: İhramın Yasakları Hakkında:

İhram yasakları: Hac veya umre yapan bir kişinin ihram nedeniyle yapması yasak olan şeylerdir. Bunlar üç bölüme ayrılır:

Bu yasakların bir kısmı; hem erkeklere hem kadınlara yasaktır, bir kısmı erkeklere yasak ama kadınlara yasak değildir, bir kısmı da kadınlara yasak ama erkeklere yasak değildir.

Hem Erkeklerle hem de kadınlara haram olanlar ise şunlardır:

1- Cinsel ilişkide bulunmak: Bu, yasakların en büyüğüdür. Eğer hac sırasında, birinci ihramdan çıkmadan önce gerçekleşirse, bundan dolayı üç şeyin yapılması gerekir:

Birincisi: Hac bozulur, ancak kişi buna rağmen haccına devam eder ve onu tamamlar.

İkincisi: Bu hac nafile hac dahi olsa ertesi yıl kaza edilmesi gerekir.

Üçüncüsü: Kaza haccında bir deve kesilmesi gerekir.

2- Şehvetle bakmak ve dokunmak.

3- Eldiven takmak.

4- Başın tıraş edilmesi veya başka bir şekilde saçın kesilmesi: Meşhur görüşe göre, bedenın diğer kısımlarındaki kılların giderilmesi de aynı hükme tabidir. Ancak eğer kişinin gözüne bir saç teli düşer ve bu kendisine eziyet verirse, bu eziyeti gidermenin tek yolu o saç çekip almak olursa, onu alabilir ve bundan dolayı bir şey gerekmez. İhramlı kimsenin başını eliyle kaşması da caizdir; eğer bu sırada kasıtsız olarak birkaç saç teli dökülürse, o kimsenin üzerine hiçbir yükümlülük yoktur.

5- El ve ayak tırnaklarını kesmek: Ancak bir tırnak kırılır ve bu kişiye eziyet verirse, sadece eziyet veren kısmını kesmesinde bir sakınca yoktur ve bundan dolayı bir sorumluluk da yoktur.

6- İhrama girdikten sonra elbiseye, bedene veya başka bir yere güzel koku, parfüm sürmek: Ancak ihrama girmeden önce sürülmüş olan koku, ihrama girdikten sonra da kalırsa zarar vermez; çünkü ihramda yasak olan şey, kokunun ihrama girdikten sonra sürülmeye başlanmasıdır, kokunun ihrama girdikten sonra hala gelmesi değildir. İhramlı kimsenin safran bulunan kahve içmesi de caiz değildir; çünkü safran da güzel koku cinsindendir. Ancak eğer pişirme sırasında tadı ve kokusu tamamen gitmiş, sadece rengi kalmışsa, o zaman bunda bir sakınca yoktur.

7- Av hayvanını avlamak: Yani, karada yaşayan, yenilmesi helal olan vahşi hayvanları öldürmektir; örneğin ceylan, tavşan, güvercin ve çekirge gibi. Buna karşılık, deniz hayvanlarının avlanması caizdir. Dolayısıyla ihramlı kimsenin denizden balık tutması caizdir. Aynı şekilde tavuk gibi evcil hayvanları da kesip yemesi caizdir.

Eğer çekirgeler yoluna yayılmış olur da başka bir yol bulunmazsa, kişi onlardan bazısını istemeden çiğnerse, bundan dolayı bir sorumluluğu olmaz.

Çünkü onları öldürmeyi kastetmemiştir ve bundan sakınması da mümkün değildir.

Ağaç kesmeye gelince; bu, ihramlı kimse için haram değildir. Çünkü ihramlı olmanın ağaç kesme üzerinde bir etkisi yoktur. Ağaç kesmek, ancak Harem sınırları (Mekke Harem bölgesi) içinde bulunan kimselere —ister ihramlı olsun ister olmasın— haramdır. Buna göre, Arafat'ta ağaç kesmek caizdir; çünkü Arafat Harem sınırlarının dışındadır. Fakat Mina ve Müzdelife'de ağaç kesmek caiz değildir; çünkü bu iki yer Harem sınırlarının içindedir.

Eğer yürürken bir ağaca istemeden zarar verirse, üzerine herhangi bir sorumluluk yoktur; kurumuş ağaçları kesmek de haram değildir.

Erkeklerle haram olup kadınlara haram olmayan şeylere gelince; iki husus vardır:

1- Elbisini giymek: Bu, giysileri ve benzerlerini, genellikle giyildiği şekilde giymektir; örneğin gömlek, pantolon ve benzeri şeyler. Erkek için bu giysileri alışılmış şekilde giymek uygun değildir.

Ancak bunları alışılmışın dışında giymesi sorun değildir; mesela gömleği ihram elbisesinin üstü gibi giymesi veya kaftanı ters giyip üst kısmını alt tarafına getirmek caizdir; bunda bir sakınca yoktur. Yamalı üst veya alt ihram elbisesi yahut da dikilerek

birleştirilmiş ihram elbisesi giymesinde bir sakınca yoktur.

Kemer takmak, kol saati takmak, gözlük takmak, üst ihram elbisesini kıskaçla tutturmak vb. şeyler caizdir. Çünkü Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in bu konuda bir yasağı yoktur. Bunlar açıkça yasaklanmış olan hususlar değildir. Hatta Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- ihrama girmiş hacıların ne giymesi gerektiği sorulduğunda şöyle buyurmuştur:

«لَا يَلْبَسُ الْقَمِيصَ، وَلَا الْعَمَامَةَ، وَلَا السَّرَاوِيلَ، وَلَا الْبُرَانِسَ، وَلَا الْخِفَافَ».

«Gömlek, sarık, pantolon, cübbe ve mest (ayakkabı) giyemez.»¹. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem'e, "neleri giyer" diye sorulmuş olmasına rağmen, "neleri giymez" sorusuna cevap vermesi; ihramlı kimsenin bu sayılanlar dışındaki her şeyi giyebileceğine delildir. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, ihramlı kimseye, eğer sandalet bulamazsa, ayaklarını koruma ihtiyacı sebebiyle mest giymesine izin vermiştir. Aynı şekilde, gözlerini koruma ihtiyacı bulunan kimsenin gözlük

¹ Buhârî: Av Hayvanını Avlama Cezası Kitabı, Hacının İhramlıyken Terlik Bulamazsa Ayakkabı Giyebileceği Babında, hadis no (1841) ve Müslim: Hac Kitabı, Hacının Hac ve Umre İçin İhram Halinde Yapması Helal Olanlar, Haram Olanlar ve Güzel Koku Sürmesinin Haram Kılınması Babında, hadis no (1178), İbn Abbas -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

takması da bunun gibidir. Yine mezhepte meşhur olan görüşe göre fakihler, ihramlı erkeğin yüzük takmasına da cevaz vermişlerdir.

İhrama girmiş olan hacı, izâr (belden aşağıya sarılan örtü) bulamaz veya onu satın alacak parası yoksa sirvâl (pantolon) giyebilir. Aynı şekilde, eğer sandalet/terlik bulamaz veya satın alacak parası yoksa mest giyebilir. İbn Abbas -radiyallahu anhuma-'nın rivayet edildiğine göre, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Arafat'ta hutbe verirken şöyle buyurmuştur:

«فَمَنْ لَمْ يَجِدِ النَّعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسْ الْحَقَيْنِ، وَمَنْ لَمْ يَجِدْ إِزَارًا فَلْيَلْبَسِ السَّرَاوِيلَ».

«Sandalet/Terlik bulamayan ayakkabı giysin, izâr bulamayan da pantolon/şalvar giysin.»¹

2- Sarık, gutra (beyaz puşi), takke gibi başa temas eden bir şeyle örtmek. Ancak çadır, şemsiye veya araba tavanı gibi başa temas etmeyen bir şeyle örtmesinde ise bir sakınca yoktur. Çünkü haram olan, başın kendisine temas eden bir şeyle örtülmesidir, gölgelenmek ise haram değildir.

¹ İmam Ahmed (6/402) rivayet etmiştir. Müslim: Hac Kitabı, Akabe Cemresi'ne Kurban Bayramı'nın Birinci Günü Binekli Olarak Taş Atmanın Müstehap Olması ve Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in «Hac menâsikini (ibadetlerini) benden alın, benden gördüğünüz gibi yapın.» Sözü'nün Açıklandığı Babda, hadis no (1298) Ümmü'l-Husayn -radiyallahu anha-'nın hadisini rivayet etmiştir.

Ümmü'l-Husayn el-Ahmesiyye'nin rivayet ettiği hadiste o, şöyle demiştir:

«حَجَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَجَّةَ الْوَدَاعِ، فَرَأَيْنَاهُ حِينَ رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ وَانْصَرَفَ وَهُوَ عَلَى رَاجِلَيْهِ، وَمَعَهُ بِلَالٌ وَأَسَامَةُ، أَحَدُهُمَا يَقُودُ بِهِ رَاجِلَتَهُ، وَالْآخَرُ رَافِعٌ ثَوْبَهُ عَلَى رَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يُظِلُّهُ مِنَ الشَّمْسِ».

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile birlikte Veda Haccı'nı yaptık. Onu, Cemretü'l-Akabe'de taş atıp giderken gördüm. Bineğinin üzerindeydi ve yanında Bilal ve Üsâme de vardı. Biri bineğinin önünde yürüyor, diğeri de elbisesini Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in başının üzerinde tutarak gölgelendiriyor ve onu Güneş'ten koruyordu. Başka bir rivayette:

«يَسْتُرُهُ مِنَ الْحَرِّ، حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ»

"Cemretü'l-Akabe'ye taş atıncaya kadar onu sıcaktan korudu." İmam Ahmed ve Müslim rivayet etmiştir.¹ Bu, birinci ihramdan çıkıştan önce bayramın birinci günüydü. Çünkü Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- bayramın birinci günü dışında taş atmayı yürüyerek yapardı, binek üzerinde değil.²

¹ Ebû Dâvud, Menâsik Kitabı, Taşlama Babında, hadis no (1969), İbn Ömer -radiyallahu anhumâ-'dan rivayet etmiştir.

² Buhârî: Ebvâbu'l-Muhsar (Engellenen Kimse Babları), Fidyeye Hakkındaki Doyurma (Her Fakire) Yarım Sâ'dır Babında, hadis no (1816) ve Müslim: Hac Kitabı, İhramlıyken Haccının Başını Tıraş Etmesinin Zararı Varsa Caiz Olduğu, Tıraş İçin

İhramlı kimsenin, başını örtme kastı olmaksızın yükünü başında taşıması câizdir. Ayrıca, başı suyla kapanmış olsa bile, suya dalması da câizdir.

Sadece kadınlara haram olan husus ise nikâbtır. Nikâb/Peçe; kadının yüzünü bir şeyle örtüp, gözleriyle bakabilmesi için göz kısmını açık bırakmasıdır. Âlimlerden bazıları, kadının yüzünü —ne peçe ne de başka bir şeyle— örtmesinin câiz olmadığını söylemişlerdir. Ancak mahremi olmayan erkekler yanından geçecek olursa, o zaman yüzünü örtmesi gerekir; bu durumda fidye de gerekmez, örtü yüzüne değse de değmese de hüküm aynıdır.

Yukarıda sayılan bütün yasakları işleyen kişinin üç durumu vardır:

Birinci durum: Eğer bir özür veya ihtiyaç olmaksızın bu yasakları yaparsa günahkâr olur ve fidye ödemesi gerekir.

İkinci durum: Bir kimse, zarureten dolayı bu yasak olan şeyi yaparsa, örneğin; soğuktan ve kendisine zarar gelmesinden korktuğu için gömlek giyerse, bunu yapması caizdir ancak fidye ödemesi gerekir. Nitekim Kâ'b b. Ucre -radiyallahu anh-'ın

Fidye Zorunluluğu ve Miktarının Açıklanması Babında, hadis no (1201), Kâ'b b. Ucre -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

kıssasında olduğu gibi. Başındaki bitler yüzüne dökülür hâlde Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'e getirildiğinde, Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- ona başını tıraş etmesine izin vermiş ve (bunun karşılığında) fidye vermesini emretmiştir.¹

Üçüncü durum: Üçüncü durum: Kişinin yasaklanmış bir şeyi bir mazeret sebebiyle yapmasıdır —meselâ bunu bilmeden, unutarak, uyurken veya zorlanarak yapması gibi. Bu durumda ona ne günah vardır ne de fidye gerekir. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ وَلَكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ...﴾

(Hata ile yaptığınız bir işte size hiçbir günah yoktur. Fakat kasten yaptığınız şeylerde size günah vardır...) [Ahzâb Suresi: 5. Ayet] Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿...رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا...﴾

(...Ey Rabbimiz! Unutur ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma...) [Bakara Suresi: 286. Ayet] Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿قَدْ فَعَلْتُ﴾.

¹ Müslim: İman Kitabı, Allah Teâlâ'nın Şu Sözü'nün Açıklaması Babında, hadis no (126), İbn Abbas -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

«Yaptım»¹.

Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'den rivayet edilen hadiste şöyle buyrulmuştur:

«إِنَّ اللَّهَ قَدْ تَجَاوَزَ عَنْ أَمَّتِي الْخَطَأَ، وَالنِّسْيَانَ، وَمَا اسْتَكْبَرُوا عَلَيْهِ».

«Şüphesiz Allah; ümmetimden hata, unutma ve zorla yaptırılan şeyleri affetmiştir.»².

Bu naslar, ihramın yasakları ve benzeri konulara dair genel ifadelerdir; bunlar, cehalet, unutma veya zorlanma sebebiyle yapılan fiillerde sorumluluğun kaldırıldığını ifade eder. Allah Teâlâ ise, ihram yasaklarından biri olan avlanma hususunda şöyle buyurmuştur:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيِّدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَدِّدًا
فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ...﴾

(Ey iman edenler! İhramlı olduğunuz hâlde av hayvanını öldürmeyin. Sizden kim onu kasten öldürürse, öldürdüğü hayvana denk bir ceza (kurbanlık) vermesi gerekir...) [Mâide Suresi: 95. Ayet]. Böylece, cezanın vacip olmasını (Allah Teâlâ) öldürmenin kasıtlı olma şartına

¹ İbn Mâce Talak Kitabı, Boşamaya Zorlanan ve Unutarak Boşayan Kimse Babında, hadis no (2043) Ebû Zerr el-Gıfârî -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

² Müslim: Hac Kitabı, Ergen Olmamış Çocuğun Haccının Kabul Olması Babında, hadis no (1336) İbn Abbas -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

bağlamıştır. Kasıt, ceza ve tazmin (sorumluluk) için uygun bir vasıf olduğundan, bu niteliğin dikkate alınması ve hükmün buna bağlanması gerekir. Dolayısıyla kişi eğer bunu kasıtlı olarak yapmamışsa, ona ne ceza ne de günah vardır.

Ancak mazeret ortadan kalktığında — yani câhil kişi öğrendiğinde, unutan hatırladığında, uyuyan uyandığında ve zorlama (ikrah) sona erdiğinde — yasak olan fiili derhâl terk etmesi gerekir. Mazeret ortadan kalktıktan sonra yasak fiile devam ederse günahkâr olur ve fidye vermesi gerekir.

Örneğin: İhramlı bir erkek uyurken başını örtse, uykuda olduğu sürece ona bir şey gerekmez. Fakat uyandığında başını hemen açması gerekir. Eğer başını açması gerektiğini bildiği hâlde örtmeye devam ederse, o zaman fidye gerekir.

Bahsettiğimiz yasakların fidye miktarları şöyledir:

1- Saç tıraşı, tırnak kesme, koku sürme, şehvetle dokunma, tekrar tekrar bakmak suretiyle meni gelmesi, birinci tahallülden (ihramdan kısmen çıkıştan) sonra cinsel ilişki, umrede cinsel ilişki, eldiven giymek, erkeğin dikilmiş (vücuda göre biçilmiş) elbise giymesi, başını örtmesi ve kadının peçe (nikap) takması gibi fiillerde; her biri için ya bir koyun kesmek, ya altı fakiri doyurmak, ya da üç gün oruç tutmak gerekir. Kişi bu üçünden dilediğini

seçebilir. Çünkü Yüce Allah, saç tıraşıyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

﴿فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ بِإِذَى مِنْ رَأْسِهِ...﴾

(Fakat içinizden biri hasta ise veya başından bir rahatsızlığı varsa...) [Bakara Suresi: 196. Ayet]

Diğerleri de buna kıyas edilmiştir. Eğer bir kimse koyun kesmeyi tercih ederse, kurban olarak erkek veya dişi koyun ya da keçi keser; bu, kurbanlıkta geçerli olan niteliklere sahip olmalıdır. Aynı şekilde bir deve veya bir sığırın yedide biri de onun yerine geçebilir. Kesilen hayvanın etinin tamamı fakirlere dağıtılır; kendisi ondan hiçbir şekilde yemez. Eğer fakirleri doyurmayı seçerse, her bir fakire yarım sâ' hurma, buğday veya o yörede temel gıda olarak yenen şeylerden verir. Eğer oruç tutmayı tercih ederse, üç gün oruç tutar; dilerse peşpeşe, dilerse ayrı ayrı günlerde tutabilir.

2- Av hayvanı avlamanın cezasına gelince; eğer o avın benzeri varsa, kişi üç şey arasında muhayyerdir (seçim hakkına sahiptir): Ya benzeri olan hayvanı keser ve etinin tamamını Mekke 'deki fakirlere dağıtır, ya da bu benzeri hayvanın değerine bakar, bu değere karşılık gelecek kadar yemeği sadaka olarak verir — her bir fakire yarım sâ' yiyecek düşecek şekilde, veya her bir fakir için verilmesi gereken yiyecek miktarı yerine bir gün oruç tutar.

Eğer avlanmaya karşılık benzeri bir şey bulunmazsa, iki seçenek vardır: Ya avlanan hayvanın değerini göz önünde bulundurarak, bunun karşılığını yiyecek olarak fakirlere dağıtır ve her fakire yarım sa' verir ya da her fakiri doyurmak yerine bir gün oruç tutar.

Benzer miktarda değere sahip olan av hayvanına örnek olarak bir güvercin verilebilir. Güvercin avlayan birine deriz ki: "Seçme hakkın vardır. İstersen bir koyun kesersin, istersen de koyunun değerini öğrenip her bir fakire yarım sâ' düşecek şekilde yiyeceği Harem'deki fakirlere dağıtırsın, ya da istersen her fakiri bir gün doyurmak yerine bir gün oruç tututursın.

Dengi ve benzeri olmayan bir av hayvanına örnek olarak çekirgeleri verebiliriz. Bu yüzden, çekirgeyi kasten öldüren birine şöyle deriz: İstersen çekirgenin değerini öğrenip her bir fakire yarım sâ' düşecek şekilde yiyeceği Harem'deki fakirlere dağıtırsın, ya da dilersen her yoksulu doyurmak yerine bir gün oruç tutarsın.

3- Hac ibadeti sırasında birinci tahallülden (ihramdan kısmen çıkıştan) önce cinsel ilişkide bulunmanın fidyesi, deve kurban etmektir.

Üçüncü Fayda: Küçüklerin İhramı Hakkında:

Henüz bulûğa ermemiş küçük bir çocuğa hac farz değildir. Ancak eğer hac yaparsa, bu haccın sevabını kazanır; bulûğa erdiğinde ise haccı yeniden yapması gerekir. Onunla ilgilenen kimsenin —ister baba, ister anne, ister başka biri olsun— çocuğu ihrama sokması uygun olur. Hac ibadetinin sevabı çocuğa aittir; fakat onu hacca götüren veli de bundan dolayı sevap kazanır. Nitekim sahih bir hadiste İbn Abbas -radiyallahu anhuma- şöyle rivayet etmiştir: Bir kadın Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'e bir erkek çocuğunu göstererek, şöyle dedi: Ya Rasûlallah! Bunun için hac var mıdır?" diye sorunca, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:

«نَعَمْ، وَلَكَ أَجْرٌ».

«Evet. Sen de (bundan dolayı) sevap alırsın.»¹

Eğer çocuk mümeyyiz ise —yani kendisine söyleneni anlayacak yaşta ve durumda ise— ihrama girmeye kendisi niyet eder. Velisi ona “Şunu yapmaya niyet et” der; çocuk da hac ibadetlerinden gücü yettiğini yapar. Örneğin Arafat'ta vakfeye

¹ Buhârî: Vahyin Başlangıcı Kitabı, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e Gelen Vahyin Başlangıcı Nasıl Olmuştur Babında, hadis no (1), Müslim: İmaret Kitabı, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in «Ameller ancak niyetlere göredir.» Sözü ve Bunun Savaşmayı ve Diğer Amelleri Kapsaması Babında, hadis no (1907), Ömer b. el-Hattâb -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

durmak, Mina ve Müzdelife’de geceleme gibi ibadetleri kendisi yerine getirir. Ancak gücü yetmediği işler —örneğin cemrelere taş atma — konusunda velisi onun adına yapar veya onun izniyle bir başkası yerine getirir. Tavaf ve sa’y konusunda ise, çocuk bunları yapamayacak durumdaysa taşınır; o sırada kendisine “Tavafa niyet et”, “Sa’y’e niyet et” denir. Bu durumda çocuğu taşıyan kişi, kendi adına da tavaf ve sa’y’e niyet edebilir. Böylece her ikisi için de tavaf ve sa’y gerçekleşmiş olur; çünkü her biri kendi niyetini yapmıştır. Nitekim Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

«إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِغُلَامٍ أَمْرِي مَا نَوَى».

«Ameller, ancak niyetlere göredir. Herkes ancak (ameliyle) niyet ettiğinin karşılığını alır.»¹.

Eğer çocuk mümeyyiz değilse —yani henüz kendisine söyleneni anlayacak yaşta değilse— o zaman velisi onun yerine ihrama niyet eder. Çocuğun yerine cemrelere taş atar, onu haccın menâsikine (ibadet mekânlarına), yani Arafat’a, Müzdelife’ye ve Mina’ya götürür. Yine onunla

¹ Buhârî: Hac Kitabı, Haccın Farz Oluşu ve Fazileti Babında, hadis no (1513) ve Müslim: Hac Kitabı, Sürekli Bir Hastalık, Yaşlılık vb. veya Ölüm Nedeniyle Yapamayanlar İçin Hac Yapma Babında, hadis no (1334) İbn Abbas -radiyallahu anhuma-'nın hadisini rivayet etmiştir.

birlikte tavaf eder ve sa'y yapar. Ancak bu durumda, velinin aynı tavaf ve sa'y'i hem kendisi hem de çocuk adına niyet etmesi geçerli olmaz; çünkü çocuk bu hâlde niyet edecek durumda değildir, fiilî bir katılımı da yoktur. Niyet yalnızca taşıyandan (veliden) gelmiştir. Dolayısıyla bir ibadet iki kişi adına tek niyetle yapılmış olamaz. Bu, mümeyyiz çocuk durumundan farklıdır; çünkü o kendi niyetini yapabilmektedir. Nitekim "Ameller niyetlere göredir" buyurulmuştur. Buna göre, veli önce kendi adına tavaf ve sa'y yapar, ardından çocuk adına tavaf ve sa'y yapar. Dilerse, çocuğu güvenilir birine teslim eder ve o kişi çocukla birlikte tavaf ve sa'y'i yerine getirir.

Küçük çocuğun ihram hükümleri, büyüğün ihram hükümleri gibidir; çünkü Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, küçük çocuk için de "ona hac vardır" buyurarak onun hakkını geçerli saymıştır. Hac sabit olunca, onunla birlikte gelen hükümler ve gerekleri de sabit olur. Buna göre, eğer çocuk erkekse, büyük bir erkeğin kaçındığı şeylerden sakındırılır; eğer kızsaa, büyük bir kadının kaçındığı şeylerden sakındırılır. Ancak, küçük çocuğun kasıtlı olarak yaptığı şey, büyüğün hatayla yaptığı şey gibidir. Yani çocuk, kendi kendine ihram yasaklarından birini işlerse, ne kendisine ne de velisine fideye gerekmez.

Dördüncü Fayda: Hacda Vekâlet (Başkası Adına Hac Yapma) Hakkında:

Bir kimseye hac farz olursa, hacı bizzat yapmaya gücü yeterse hac yapması gerekir. Hacı bizzat yapmaya gücü yetmezse, şifa bulmayı umuyorsa, örneğin hasta olup iyileşmeyi umuyorsa hac ibadetini yerine getirinceye kadar hac yapmayı ertelemelidir. Hac yapamadan önce vefat ederse mirasından onun adına hac yapılır ve kendisine bir günah yoktur.

Eğer kendisine hac farz olan kimse, geçmesi beklenmeyen bir acizlik içindeyse —meselâ çok yaşlıysa, iyileşme ümidi olmayan bir hastalığı varsa veya bineğe binmeye güç yetiremiyorsa— o zaman kendisi adına birini vekil tayin eder; onun yerine hac yapacak birini gönderir. Nitekim Buhârî ve Müslim'in sahihlerinde, İbn Abbas -radiyallahu anhumâ-'dan rivayet edilğine göre:

أَنَّ امْرَأَةً مِنْ خَتَمَ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ فَرِيضَةَ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ فِي الْحَجِّ أَذْرَكْتُ أَبِي شَيْخًا كَبِيرًا، لَا يَنْبُتُ عَلَى الرَّاحِلَةِ، أَفَأَحُجُّ عَنْهُ؟ قَالَ: «نَعَمْ».

Has'am kabilesinden bir kadın: "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'ın kulları üzerine farz kıldığı hac ibadeti, babam çok yaşlıyken ve binek üzerinde duramayacak haldeyken farz kılındı. Ben onun adına hac yapabilir miyim?" dedi. Rasûlullah:

«Evet.» diye buyurdu.¹ Bu, Veda hacı sırasında gerçekleşti.

Bir erkek bir kadının, bir kadın da bir erkeğin vekili olarak hac yapabilir.

Eğer başkası adına hac yapmakla vekil kılınan kimsenin kendi üzerine hac farz ise ve kendi adına hac yapmamışsa, başkası adına hac yapamaz. Bilakis, İbn Abbas -radiyallahu anhuma-'nın rivayet ettiği şu hadise dayanarak öncelikle kendi adına hac yapması gerekir:

أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سَمِعَ رَجُلًا يَقُولُ: لَبَّيْكَ عَنْ شُبْرُمَةَ قَالَ: «مَنْ شُبْرُمَةُ؟» قَالَ: أَخِي لِي، أَوْ قَرِيبٌ لِي، قَالَ: «حَجَجْتَ عَنْ نَفْسِكَ؟» قَالَ: لَا، قَالَ: «حُجَّ عَنْ نَفْسِكَ، ثُمَّ حُجَّ عَنْ شُبْرُمَةَ».

Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- bir adamın, Şübrüme adına hacca niyet ettiğini duydu. Peygamber -aleyhisselam-, «Şübrüme kimdir?» diye sordu. Adam, “O benim kardeşim, ya da akrabam.” dedi. Peygamber -aleyhisselam-, «Kendi adına hac yaptın mı?» diye sordu. Adam: “Hayır” dedi. Peygamber -aleyhisselam- şöyle buyurdu:

¹ Ebû Dâvûd: Menâsik Kitabı, Başkası Adına Hac Yapan Bir Adam Babında, hadis no (1811) ve İbn Mâce: Menâsik Kitabı, Ölen Kişi Adına Hac Yapma Babında, hadis no (2903) İbn Abbas -radiyallahu anhuma-'nın hadisini rivayet etmiştir.

«Önce kendi adına hac yap, sonra Şübrüme adına hac yap.» Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivayet etmiştir.¹

Vekil hac yapan kimsenin, kendini vekil kılan kimsenin adını açıkça zikrederek: "Falanca kişi adına hac yapıyorum." demesi daha iyidir. Eğer hac yaptığı kişi kadın ise: "Ümmü filanın adına" veya "Falanca kişinin kızı adına hac yapıyorum." demelidir.

Kalbiyle niyet eder ama ismini zikretmezse, bir sakıncası yoktur. Kendisini vekil kılan kimsenin ismini unutursa, ismini hatırlamasa bile, kendisini vekil kılan için kalbinden niyet eder. Allah Teâlâ o kimseyi bilir ve hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz.

Vekil olan kimsenin, Allah Teâlâ'dan sakınması ve haccı eksiksiz yerine getirmeye gayret etmesi gerekir; çünkü bu görev kendisine verilmiştir. Bu sebeple, farz olanları tam olarak yapmaya, haram olanlardan sakınmaya ve mümkün olduğu kadar hac ibadetinin sünnetlerini yerine getirmeye özen göstermelidir.

Beşinci Fayda: İhram Elbisesini Değiştirmek Hakkında:

¹ Müslim: Hac Kitabı, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in Haccı Babında, hadis no (1218) Câbir -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

Hacca veya umreye niyet ederek ihrama giren kimse —ister erkek ister kadın olsun— ihrama girdiği elbiseyi değiştirebilir ve onun yerine başka bir ihram elbisesi giyebilir; yeter ki giydiği elbise ihramlı kimse için caiz olan türden olsun. Ayrıca ihramlı kişi, ihrama girdiğinde yalınayak olsa bile ihrama girdikten sonra terlik giyebilir.

Altıncı Fayda: İki Rekât Tavaf Namazının Kılınacağı Yer Hakkında:

Sünnet olan, tavafını bitiren kimsenin Makâm-ı İbrahim'in arkasında iki rekât tavaf namazı kılmasıdır. Eğer Mâkam-ı İbrahim'in yakınındaki yer müsaitse, orada kılar; değilse, daha uzakta da kılsa olur. Ancak Makâm-ı İbrahim'i kendisiyle Kâbe arasına alması gerekir. Böylece Makâm'ın arkasında namaz kılmış ve bu şekilde Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in sünnetine uymuş olur. Nitekim Câbir -radiyallahu anh-, Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-'in hac menasikini anlattığı hadiste şöyle demiştir:

"أَنَّ صَلَّيَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَعَلَ الْمَقَامَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْبَيْتِ".

"Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Makâm'ı kendisi ile Beytullah arasına aldı."¹

¹ Ebû Dâvûd, Menâsik Kitabı, Arafat Vakfesine Yetişemeyenler Babında, hadis no (1949) ve Tirmizî, Hac Babları, Hacca Müzdelife Gecesi Yetişen Hac Yapmış Sayılır mı? Babında, hadis no (889) ve Nesâî: Hac Menâsiki Kitabı, Arafat'ta

Yedinci Fayda: Sa'yın Şavtlarının ve Sa'y İle Tavafın Ardı Ardına Olması Hakkında:

En faziletli olan, sa'y'in tavafın hemen ardından yapılmasıdır. Ancak, tavaf ile sa'y arasında uzun bir ara verilmesi durumunda da bir sakınca yoktur. Meselâ kişi sabah tavaf edip akşam sa'y yaparsa, ya da gece tavaf edip ertesi gün sa'y yaparsa, bu da câizdir. Ayrıca, sa'y sırasında yorulan kimse için oturup dinlenmek, ardından kalan kısmı yürüyerek veya araç ile tamamlamak da caizdir.

Eğer kişi sa'y esnasında iken namaz için kamet getirilirse, namazı kılar. Namaz bittikten sonra, kamet getirilmeden önce sa'yı bıraktığı yerden devam ederek sa'yını tamamlar.

Aynı şekilde, kişi tavaf esnasında kamet gelirse veya cenaze namazı kılınacaksa, namazını kılar. Namazı bitirdikten sonra, kişi tavafını, namaza başlamadan önce bıraktığı yerden tamamlar; kestiği şavtını tekrardan yapması gerekmez. Benim tercih ettiğim görüş budur. Çünkü namaz için tavafa

Vakfe Yapmanın Farziyeti Babında, hadis no (3016) ve İbn Mâce: Menâsik Kitabı, Cem' (Müzdelife) Gecesi (Yani Kurban Bayramı Gecesi) Fecir'den Önce Arafat'a Varan Kimsenin (Hacca Yetişmiş Olduğunu Beyan Eden Hadisler) Babında, hadis no (3015) Abdurrahman b. Ya'mer - radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

ara verilmesi affedilmiş sayılır, namaz öncesindeki şavtı geçersiz sayılmasına dair bir delil yoktur.

Sekizinci Fayda: Tavaf veya Sa'y Sayısındaki Şüphe Hakkında:

Tavaf eden kimse, tavaf sayısında şüpheyne düşerse; eğer bu kişi çok fazla şüphe eden, yani vesvese sahibi biri ise, bu şüphesine itibar etmez. Eğer çok fazla şüphe eden biri değilse ve şüphesi tavafı bitirdikten sonra meydana gelmişse, yine bu şüphesine itibar etmez. Ancak eksik yaptığına kesin olarak inanırsa, eksik kalan kısmı tamamlar. Eğer şüphe tavaf esnasında olursa —mesela içinde bulunduğu şavtın üçüncü mü yoksa dördüncü mü olduğu konusunda şüphe ederse—, hangi tarafın doğru olduğuna dair kanaati ağır basarsa, o kanaatine göre amel eder. Eğer hiçbir taraf ağır basmazsa, o zaman kesin olana göre amel eder, yani daha az olanı esas alır.

Biraz önce verdiğimiz örneği baz alırsak; eğer üç şavt yaptığı kanaati ağır basarsa, bunu üç olarak kabul eder ve dört şavt daha yapar. Eğer dört şavt yaptığı kanaati ağır basarsa, bunu dört olarak kabul eder ve üç şavt daha yapar. Eğer hiçbir taraf ağır basmazsa, yani emin olamazsa, o zaman yakîn (kesin olan) olanı esas alır —yani üç tur yaptığını kabul eder— ve dört tur daha yapar.

Yukarıda belirtilenlerin hepsinde sa'y sayısında şüphe edilmesinin hükmü, tavaf sayısında şüphe edilmesinin hükmü gibidir.

Dokuzuncu Fayda: Arafat'ta Vakfe Yapmak Hakkında:

Daha önce belirtildiği gibi, hacı için en faziletli olan, Zilhicce'nin sekizinci günü (yani terviye günü) hac için ihrama girmesidir. Sonra Mina'ya gider, günün geri kalanını ve geceyi orada geçirir. Ardından sabah vakti Arefe'ye gider. Bu, fazilet bakımından en üstün olan şekildir. Ancak kişi Mina'ya uğramadan doğrudan Arafata giderse, fazileti terk etmiş olur fakat günah işlemiş sayılmaz.

Arafat'ta vakfe yapan kimsenin, Arafat sınırları içinde olduğunu kontrol etmesi gerekir. Çünkü bazı hacılar, ya bilgisizliklerinden ya da başkalarını taklit ettiklerinden dolayı Arafat sınırlarının dışında vakfe yaparlar. Bu kimselerin hacları geçerli olmaz; çünkü Arafat'ta vakfe yapmamışlardır. Nitekim Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

«الْحَجُّ عَرَفَةُ».

«Hac Arafat'tır.»¹. Arafat sınırları içinde hangi yerde durursa dursun, vakfesi geçerli olur. Zira Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

«وَقَفْتُ هَاهُنَا، وَعَرَفْتُ كُلَّهَا مَوْقِفٌ».

«Ben, burada vakfeye durdum. Fakat Arafat'ın her yeri vakfe yeridir.»².

Arafat'ta vakfe yapan bir kimsenin, Arefe Günü, Güneş batıncaya kadar sınırlarından ayrılması caiz değildir. Çünkü Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Güneş batıncaya kadar vakfe yapmış ve şöyle buyurmuştur:

«خُذُوا عَنِّي مَنَاسِكَكُمْ».

«Hac menâsikini (ibadetlerini) benden alın, benden gördüğünüz gibi yapın.»³

¹ Müslim: Hac Kitabı, Arafat'ın Tamamının Vakfe Yeri Olduğu Babında, hadis no (1218) Câbir -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

² Müslim: Hac Kitabı, Akabe Cemresi'ne Kurban Bayramı'nın Birinci Günü Binekli Olarak Taş Atmanın Müstehap Olması ve Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in «Hac menâsikini (ibadetlerini) benden alın, benden gördüğünüz gibi yapın.» Sözü'nün Açıklandığı Babda, hadis no (1297) Câbir -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

³ Nesâî: Hac Menâsiki Kitabı, Hacca Gidecek Kimse Bir Hastalığından Dolayı Yolda Engel Çıkacağını Tahmin Ederse Nasıl Niyet Eder Babında, hadis no (2766), İbn Abbas -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

Arafat'ta vakfe yapma vakti, bayramın birinci günü fecir vaktine kadar devam eder. Bayramın birinci günü fecir vakti gelip de Arafat'ta durmayan kimse hac ibadetini kaçırmış sayılır. Ancak ihrama niyet ederken şu şartı koşmuşsa:

«إِنْ حَبَسَنِي حَابِسٌ فَمَجَلِّي حَيْثُ حَبَسْتَنِي»،

«Fein habesenî hâbisun femahillî haysû habestenî»
«Eğer bir engel beni hac veya umremi tamamlamaktan alıkoyarsa, ihramdan çıkacağım yer, engellendiğim yerdir.»¹ İhramdan çıkar ve üzerine bir sorumluluk yoktur. Eğer şart koşmamışsa, umre yaparak ihramdan çıkar. Beytullah'a gider, tavaf ve sa'y yapar ve saçını kazır. Yanında hedy kurbanı varsa onu keser. İkinci yıl ise kaçırdığı hacı kaza eder ve hedy kurbanı keser. Kurban bulamazsa; üçü hac sırasında, yedisi de ailesinin yanına döndüğünde olmak üzere on gün oruç tutar.

Onuncu Fayda: Müzdelife'den Ayrılma Hakkında:

¹ Müslim Hac Kitabı, Akabe Cemresi'ne Kurban Bayramı'nın Birinci Günü Binekli Olarak Taş Atmanın Müstehap Olması Babında, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in «Hac menâsikini (ibadetlerini) benden alın, benden gördüğünüz gibi yapın.» Sözünün Açıklandığı Babda, hadis no (1297) Câbir -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

Güçlü bir kimsenin, bayramın birinci günü sabah namazını kılmadan Müzdelife'den ayrılması caiz değildir. Çünkü Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, bayram gecesini Müzdelife'de geçirip orada gecelemiş ve oradan ancak sabah namazını kıldıktan sonra ayrılmıştır ve şöyle buyurmuştur:

«خُذُوا عَنِّي مَنَاسِكَكُمْ».

«Hac menâsikini (ibadetlerini) benden alın, benden gördüğünüz gibi yapın.»¹

(Sahîh-i Müslim'de) Âişe -radiyallahu anha-'dan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: “Sevde -radiyallahu anha-, Müzdelife gecesi, insan kalabalığı (izdihamı) başlamadan önce oradan ayrılmak için Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den izin istedi. Çünkü o ağır hareket eden (yani yaşlı veya güçsüz) bir kadındı. Bunun üzerine Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- ona izin

¹ Buhârî: Hac Kitabı: Ailesinin (Kadın, Çocuk, Yaşlı Gibi) Zayıf Kişilerini, Konakladıkları Yerden Geceleyin Önden Gönderen ve Bu Kişilerin Müzdelife'de Vakfe Yapmaları, Dua Etmeleri Akabinde Ay Kaybolduğu Zaman Onları Yine Önden Mina'ya Yollayan Kimse Babında, hadis no (1680) ve Müslim: Hac Kitabı: İnsanların İzdihamından Önce Zayıf Kadınların ve Diğer Zayıf Kimselerin Gecenin Son Vakitlerinde Müzdelife'den Mina'ya Gönderilmelerinin ve Diğerlerinin Müzdelife'de Sabah Namazını Kılincaya Kadar Kalmalarının Müstehap Olduğu Babında, hadis no (1290), Âişe -radiyallahu anha-dan rivayet etmiştir.

verdi; o da Resûlullah'dan önce yola çıktı. Bizi ise sabah oluncaya kadar bekletti, sonra biz de onunla birlikte yola çıktık.”¹.

Başka bir rivayette: “Keşke ben de Sevde gibi Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den izin isteseydim de, sabah namazını Mina'da kılıp insanlar gelmeden önce Cemre'ye taş atsaydım.”².

¹ Buhârî: Hac Kitabı-, Ailesinin (Kadın, Çocuk, Yaşlı Gibi) Zayıf Kişilerini Konakladıkları Yerden Geceleyin Önden Gönderen ve Bu Kişilerin Müzdelife'de Vakfe Yapmaları, Dua Etmeleri Akabinde Ay Kaybolduğu Zaman Onları Yine Önden Mina'ya Yollayan Kimse Babında, hadis no (1681) ve Müslim: Hac Kitabı, İnsanların İzdihamından Önce Zayıf Kadınların ve Diğer Zayıf Kimselerin Gecenin Son Vakitlerinde Müzdelife'den Mina'ya Gönderilmelerinin ve Diğerlerinin Müzdelife'de Sabah Namazını Kılincaya Kadar Kalmalarının Müstehap Olduğu Babında, hadis no (1290), Âişe -radiyallahu anha-dan rivayet etmiştir.

² Buhârî: Hac Kitabı, Ailesinin (Kadın, Çocuk, Yaşlı Gibi) Zayıf Kişilerini Konakladıkları Yerden Geceleyin Önden Gönderen ve Bu Kişilerin Müzdelife'de Vakfe Yapmaları, Dua Etmeleri Akabinde Ay Kaybolduğu Zaman Onları Yine Önden Mina'ya Yollayan Kimse Babında, hadis no (1679) ve Müslim: Hac Kitabı, İnsanların İzdihamından Önce Zayıf Kadınların ve Diğer Zayıf Kimselerin Gecenin Son Vakitlerinde Müzdelife'den Mina'ya Gönderilmelerinin ve Diğerlerinin Müzdelife'de Sabah Namazını Kılincaya Kadar Kalmalarının Müstehap Olduğu Babında, hadis no (1291), Esmâ binti Ebî Bekir -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

Zayıf kimse ise —yani cemaratta yanında insanların kalabalığına karışması kendisine güç gelen kimse—, ay battıktan sonra fecr doğmadan önce Müzdelife'den ayrılabilir. Böylece insanlardan önce cemreyi taşıyabilir. Nitekim Sahîh-i Müslim'de Esmâ -radiyallahu anha-'dan şöyle rivayet edilmiştir: “Ayın batışını gözlerdi ve hizmetçisine: ‘Ay battı mı?’ diye sorardı. Hizmetçisi ‘Evet’ deyince, ‘O hâlde beni yola çıkar’ derdi. Bunun üzerine yola çıkarlar, cemreyi taşıdıktan sonra konak yerinde sabah namazını kılardı. Ben ona dedim ki: ‘Ey hanım, biz (henüz) sabahlamadan çıktık!’ O da şöyle dedi: ‘Hayır, ey evladım! Nebi -sallallahu aleyhi ve sellem- kadınların (ve zayıf kimselerin) erken yola çıkmasına izin vermiştir.’”¹

Zayıf kimselerle birlikte Müzdelife'den fecrden önce ayrılmasına izin verilen bir kimse, onlarla birlikte erken ayrılabilir. Çünkü Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-, İbn Abbâs -radiyallahu

¹ Ebû Dâvûd: Menâsik Kitabı, Müzdelife'den Çıkarken Acele Etme Babında, hadis no (1940) ve Tirmizî: Hac Kitabı, Zayıfların Geceleyin Erken Vakitte Müzdelife'den Gönderilmeleri Babında, hadis no (893), Nesâî: Hac Menâsiki Kitabı, Güneş Doğmadan Önce Akabe Cemresine Taş Atmanın Yasak Olması Babında, hadis no (3064) ve İbn Mâce: Menâsik Kitabı, Müzdelife'den Mina'ya Taş Atmak İçin İlerleme Babında, hadis no (3025) ve İbn Hibbân'ın Sahîh'inde (3869) İbn Abbas -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

anhuma-'yı, ailesinden olan zayıf kimselerle birlikte gece vakti Müzdelife'den göndermiştir. Eğer bu kimse de zayıfsa, Mina'ya vardığında onlarla birlikte cemreyi taşlar; çünkü kalabalık içinde taşlama yapmaya gücü yetmez. Ancak gücü yeten kimse ise, cemre taşlamasını güneş doğduktan sonraya erteler. Nitekim İbn Abbâs - radiyallahu anhumâ- şöyle demiştir:

بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُغْيِلْمَةَ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ عَلَى حُمْرَاتِ لَنَا مِنْ جَمْعٍ، فَجَعَلَ يُلَطِّخُ أَفْخَادَنَا وَيَقُولُ: «أَبْنِي لَا تَرْمُوا الْجَمْرَةَ، حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ».

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- bizi, Benî Abdülmuttalib kabilesinden çocukları kırmızı develerimize bindirerek Müzdelife'den gönderdi. Uyluklarımıza hafifçe vurmaya ve «Oğlucuklarım! Güneş doğuncaya kadar cemreye taş atmayın" demeye başladı.» Beş hadis âlimi rivayet etmiştir. Tirmizî ve İbn Hibbân sahih olduğunu söylemişlerdir.^{1,2}

¹ Müslim: Hac Kitabı, Akabe Cemresi'ne Kurban Bayramı'nın Birinci Günü Binekli Olarak Taş Atmanın Müstehap Olması Babında, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in «Hac menâsikini (ibadetlerini) benden alın, benden gördüğünüz gibi yapın.» sözünü açıkladığı Babında, hadis no (1297) Câbir -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

² Beş Hadis Âlimi: İmam Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî ve İbn Mâce'dir.

Sonuç olarak: Bayramın birinci günü Müzdelife'den ayrılış ve Akabe Cemresi'nin taşlanması şöyledir:

Birincisi: Güçlü olup yanında (kendisine yardım edecek kadar) zayıf kimse bulunmayan kişi, Müzdelife'den (Mina'ya) ancak sabah namazını kıldıktan sonra hareket eder. Akabe cemresini Güneş doğmadan önce atmaz. Çünkü Peygamber - sallallahu aleyhi ve sellem- böyle yapmış ve şöyle buyurmuştur:

«خُذُوا عَلَيَّ مَنَاسِكَكُمْ».

«Hac menâsikini (ibadetlerini) benden alın, benden gördüğünüz gibi yapın.»¹ Peygamber - sallallahu aleyhi ve sellem- gücü yeten hiç kimsenin fecir vaktinden önce Müzdelife'den ayrılmasına veya Güneş doğmadan önce Cemre'ye taş atmasına izin vermedi.

İkincisi: Güçlü olup beraberinde (kendisine yardım edecek kadar) zayıf kimse bulunan kişi ise, dilerse gecenin son vaktinde onlarla birlikte

¹ Değerli hocamız (müellif) rahimehullah “Hac Fetvaları”nda (cilt 2, s. 272 ve sonrası) şöyle demiştir:

“Güçlü olan, beraberinde zayıflar bulunması sebebiyle, onlarla birlikte (Müzdelife'den Mina'ya) çıkması ve Akabe cemresini fecrden önce (gece vakti) onlarla beraber atması caizdir. Çünkü başlı başına (müstakil olarak) sabit olmayan bir şey, onlara tâbi olarak sabit olur.”

(Müzdelife'den Mina'ya) hareket eder. Zayıf olan kimse Mina'ya ulaştığında (Akabe) cemresini atar. Fakat güçlü olana gelince: onun için (normal vakitten önce atmak adına) bir mazeret yoktur; o, cemreyi ancak Güneş doğduktan sonra atar.¹

Üçüncüsü: Zayıf kimse, gecenin sonunda Ay batmışsa Müzdelife'den çıkabilir ve Mina'ya vardığında taşlama yapabilir.

Kim, bayram gecesinde fecir doğduktan sonra Müzdelife'ye ulaşmış ve orada sabah namazını eda etmişse — ve daha önce fecirden önce Arafat'ta vakfeye durmuşsa — onun haccı sahihtir. Çünkü Urve b. Mudarris -radiyallahu anh-'ın rivayet ettiği hadiste, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

«مَنْ شَهِدَ صَلَاتَنَا هَذِهِ -بِعَنِي الْفَجْرِ-، وَوَقَفَ مَعَنَا حَتَّى نَذْفَعَ، وَقَدْ وَقَفَ بِعَرَفَةَ قَبْلَ ذَلِكَ لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَقَدْ أَتَمَّ حَجَّهُ وَقَضَى نَفْلَهُ».

¹ Ebû Dâvûd: Menâsik Kitabı, Arafat Vakfesine Yetişemeyenler Babında, hadis no (1950) ve Tirmizî: Hac Kitabı, Müzdelife Gecesi Yöneticiye Yetişen Kimse Hac Yapmış Sayılır mı? Babında, hadis no (891) ve Nesâî: Hac Menâsiki Kitabı, Müzdelife'de Yöneticiyle Birlikte Sabah Namazına Yetişemeyen Kimse Babında, hadis no (3041) ve İbn Mâce: Menâsik Kitabı, Fecir'den Önce Arafat'a Varan Kimsenin (Hacca Yetişmiş Olduğunu Beyan Eden Hadisler) Babında, hadis no (3016) Hâkim (1/634) Urve b. Mudarris -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

«Kim bizim bu namazımıza —yani sabah namazına— katılır; sonra bizimle birlikte (Müzdelife'den Mina'ya) hareket edinceye kadar bizimle vakfede durur; ve ondan önce Arafat'ta —ister gece, ister gündüz— vakfeye durmuş ise, şüphesiz onun haccı tamamlanmıştır ve tıraşını/temizliğini (hac sonrası yapması gerekenleri) eda etmiş olur.» Beş hadis âlimi rivayet etmiştir. Tirmizî ve Hâkim hadisın sahih olduğunu söylemişlerdir.¹

Bu hadisın zahirinden anlaşılan şudur ki: ona (bu kişiye) herhangi bir kurban gerekmez. Çünkü o, Müzdelife vakfe vaktinden bir parçaya yetişmiş; Meş'ar-i Harâm'da sabah namazını kılmasıyla Allah Teâlâ'yı zikretmiştir. Böylece haccı tam olmuş olur. Eğer onun üzerine bir kurban gerekseydi, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- bunu açıkça belirtirdi. Allah en doğrusunu bilir.

On Birinci Fayda: Cemaratta Taş Atma Hususunda:

1- Atılan taşlar nohut ile fındık arasında olmalı, ne çok büyük ne de çok küçük olmalıdır. Taşlar her

¹ Ebû Dâvûd: Menâsik Kitabı, Başkası Adına Hac Yapan Bir Kimse Babında, hadis no (1811) ve İbn Mâce: Menâsik Kitabı, Ölen Kişi Adına Hac Yapma Babında, hadis no (2903) İbn Abbas -radiyallahu anhuma-'nın hadisini rivayet etmiştir.

gün Mina, Müzdelife veya başka yerlerden toplanır. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in Müzdelife'den taş topladığı, bütün günler için taş topladığı sabit olmamıştır ve bildiğim kadarıyla ashabından hiçbirine de böyle bir şey emretmemiştir.

2- Taş atarken, taşın dikili sütuna çarpması gerekmez. Aksine, taşların toplandığı havuza düşmesi gerekir. Eğer taş sütuna çarpar ama havuza düşmezse, havuza düşmeyen taşın yerine başka taş atmalıdır. Eğer havuza düşüp orada kalırsa, sütuna çarpmasa bile yeterlidir.

3- Cemrelere attığı taşlardan birini unutmuş olsa, yani yedi yerine altı taş atmış olsa ve bunu konakladığı yere vardığında hatırlasa, geri döner ve unuttuğu o taşı atar; bunda kendisine bir günah yoktur. Eğer güneş batmadan önce hatırlamazsa, o taşı ertesi güne bırakır. Ertesi gün zeval vaktinden sonra, her şeyden önce önceki günden unuttuğu o taşı atar; sonra içinde bulunduğu günün cemrelerini atar.

On İkinci Fayda: Birinci ve İkinci Tahallül Hakkında:

Hac yapan kimse Bayramın birinci günü Cemre-i Akabe'ye taş atar, ardından saçını tıraş eder veya kısaltırsa "birinci tahallül" gerçekleşmiş olur. Böylece güzel koku sürmek, elbise giymek,

vücüdündeki kılları almak ve tırnakları kesmek gibi ihramın tüm yasakları ona helal olur; ancak cinsel ilişkide bulunma yasağı hala devam etmektedir. Eşine yaklaşması veya ona şehvetle bakması ise henüz ona helal olmaz; ta ki Kâbe'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'y edinceye kadar. Bunları yaptığında "ikinci tahallül" gerçekleşmiş olur ve cinsel ilişki dahil ihramlıyken kendisine yasak olan bütün ihram yasakları ortadan kalkar.

Fakat hâlâ Harem sınırlarının içinde bulunduğu müddetçe avlanmak ve yeşil ağacı/otları kesmek ona helal değildir. Bunun sebebi ihramdan dolayı değil, Harem'in saygınlığı sebebiyledir. Çünkü ihram durumundan artık çıkmış bulunmaktadır.

On Üçüncü Fayda: Kendi Adına Cemarat'a Taş Atması İçin Birini Vekil Tayin Etmek:

Kendi başına cemreleri taşlamaya gücü yeten kimsenin, ister farz ister nafile hac yapıyor olsun, başkasını kendi yerine taş atmak için vekil tayin etmesi caiz değildir. Çünkü nafile hacca başlayan da onu tamamlamakla yükümlüdür. Ama hastalık, yaşlılık, hamilelik gibi sebeplerle bizzat taşlaması kendisine zor gelen kimse için ise, ister farz ister nafile hac olsun, başkasını vekil kılmasına izin verilmiştir. Taşları kendisi toplayıp vekile vermesi ile vekilin kendisinin toplaması arasında da fark yoktur; her iki durum da caizdir.

Vekil, önce kendisi adına taşlamaya başlar, sonra vekâlet aldığı kimse adına taşlar. Bunun delili, Nebî -sallallahu aleyhi ve sellem-'in kullandığı şu genel lafızdır:

«إِبْدَأْ بِنَفْسِكَ».

«Kendinden başla.»¹. Rasûlullah -aleyhisselam-'ın şu sözü de buna delildir:

«حُجَّ عَنْ نَفْسِكَ ، ثُمَّ حُجَّ عَنْ شُرُومَةٍ».

«Önce kendi adına hac yap, sonra Şübrüme adına hac yap».².

Vekil kılınan kimse önce kendi adına, sonra da kendisini vekil kılan kimse adına taş atması caizdir. Yani birinci cemreye önce kendi adına yedi taş, sonra vekâlet verdiği kişi adına da yedi taş atar. Aynı şekilde ikinci cemre ve üçüncü cemre için de böyledir. Nitekim Câbir -radiyallahu anh-'tan rivayet edilen hadisin zahiride bunu göstermektedir: "Biz Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ile birlikte hac yaptık ve yanımızda kadınlar ve çocuklar da vardı. Çocuklar adına niyet ettik ve onlar adına taş attık." İmam Ahmed ve İbn

¹ Müslim: Zekât Kitabı, Harcamada Kişinin Önce Kendisinden Sonra Ailesinden Başlaması Babında, hadis no (997).

² İmam Ahmed 22/269 (14370) [Risale Yayınevi baskısı] ve İbn Mâce: Menâsik Kitabı, Çocuklar Adına Taş Atma Babında, hadis no (3038), Câbir -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

Mâce rivayet etmiştir.¹ Bu hadisin zahiri, bunu tek bir duruşta yaptıklarını göstermektedir. Çünkü eğer onlar önce kendi adlarına üç cemreyi tamamlıyor, sonra başa dönüp çocuklar adına yeniden (birinci cemreden) taşlamaya başlıyor olsalardı, bu bize nakledilirdi. En doğrusunu Yüce Allah bilir.

On Dördüncü Fayda: Bayramın Birinci Günü Yapılan İbadetler:

Hacı, bayramın birinci günü aşağıdaki şekilde sıralanan dört ibadeti yerine getirir:

Birincisi: Akabe Cemresi'ne taş atmak.

İkincisi: Varsa hedy kurbanını kesmek.

Üçüncüsü: (Erkekler için) Saçları tamamen kazıtmak veya kısaltmak.

Dördüncüsü: Beytullah'ı tavaf etmek.

Sa'ya gelince; eğer kişi Temettu' hacı yapıyorsa, hac için ayrıca bir sa'y yapar. Eğer Kıran veya İfrad hacı yapan birisi ise; Kudüm tavafından sonra sa'y yaptıysa, o ilk yaptığı say onun için yeterlidir. Eğer

¹ Buhârî: Hac Kitabı, Kurbanı Tıraş Olmadan Önce Kesmenin Hükümü Babında, hadis no (1722) ve Müslim: Hac Kitabı, Kurbanını Kesmeden Tıraş Olan Yahut Cemreye Taş Atmadan Önce Kurban Kesen Kimse Babında, hadis no (1703) İbn Abbas -radiyallahu anhuma-'nın hadisini rivayet etmiştir.

Kudüm tavafından sonra sa'y yapmamışsa, bu tavaftan sonra –yani hac tavafından sonra– sa'y yapar; hac tavafını kastediyorum.

Meşru olan (hac menâsikinde) bunları bu sıralamaya göre yapmaktır. Fakat bunlardan bazılarını ötekinden önce yaparsa –meselâ taşlamadan önce kurban keserse, hedy kurban kesmeden önce tıraş olursa veya tıraştan önce tavaf ederse– eğer bunu bilmeden veya unutarak yapmışsa, kendisine bir günah yoktur. Bilerek ve kasıtlı olarak yapmışsa da, İmam Ahmed'in mezhebinde meşhur olan görüşüne göre bunda da bir günah yoktur. Nitekim Buhârî'nin, İbn Abbas -radiyallahu anh'dan rivayet ettiği hadiste, Nebi -sallallahu aleyhi ve sellem-'e kurban kesmeden önce tıraş olan kimse ve benzeri hususlar hakkında sorulduğunda şöyle buyurmuştur:

«لَا حَرَجَ».

«Bir sıkıntı olmaz!»¹

¹ Buhârî: Hac Kitabı, Hacı Akabe Cemresini Akşama Girdikten Sonra (Yani Öğleden Sonra veya Geceleyin) Taşladığı, Yahut Unutarak veya Bilmeyerek Kurban Kesmeden Önce Tıraş Olduğu Zaman (Üzerine Darlık Yoktur) Babında, hadis no (1735) ve Müslim: Hac Kitabı, Kurbanını Kesmeden Tıraş Olan Yahut Cemreye Taş Atmadan Önce Kurban Kesen Kimse Babında, hadis no (1703) İbn Abbas -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

Yine İbn Abbas -radiyallahu anh- şöyle demiştir:

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُسْأَلُ يَوْمَ النَّحْرِ بِمَنْى، فَيَقُولُ: «لَا حَرَجَ». فَسَأَلَهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: حَلَفْتُ قَبْلَ أَنْ أُذْبِحَ. قَالَ: «أَذْبِحْ وَلَا حَرَجَ». وَقَالَ: رَمَيْتُ بَعْدَمَا أُمْسَيْتُ. قَالَ: «لَا حَرَجَ».

Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'e Mina'da kurban bayramının ilk günü kendisine soru sorulduğunda: «Bir sakıncası yoktur.» diyordu. Bir adam: "Ben hedy kurbanı kesmeden önce tıraş oldum." dedi. Peygamber -aleyhisselam- şöyle buyurdu: «Kurban kes, bir sakıncası yoktur.» Adam: "Akşamdan sonra taş attım." dedi. Peygamber -aleyhisselam- «Bir sakıncası yoktur.» diye buyurdu.¹

İbn Abbas -radiyallahu anh-'dan rivayet edilen başka bir hadiste ise, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'e kurban kesmek, tıraş olmak, taş atmak, birini öne almak ya da diğerini geciktirmek hakkında soru sorulduğunda şöyle buyurmuştur:

«لَا حَرَجَ».

¹ Buhârî: Hac Kitabı, Hacı Akabe Cemresini Akşama Girdikten Sonra (Yani Öğleden Sonra veya Geceleyin) Taşladığı, Yahut Unutarak veya Bilmeyerek Kurban Kesmeden Önce Tıraş Olduğu Zaman (Üzerine Darlık Yoktur) Babında, hadis no (1734) ve Müslim: Hac Kitabı, Kurbanını Kesmeden Tıraş Olan Yahut Cemreye Taş Atmadan Önce Kurban Kesen Kimse Babında, hadis no (1307) İbn Abbas -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

«Bir sıkıntı olmaz!»¹

وَسُئِلَ عَمَّنْ زَارَ -أَيُّ: طَافَ طَوَافَ الزَّيَارَةِ- قَبْلَ أَنْ يَرْمِيَ أَوْ دَبَحَ قَبْلَ أَنْ يَرْمِيَ، فَقَالَ: «لَا حَرَجَ»

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e, taş atmadan önce -ziyaret tavafı yapan- veya taş atmadan önce hedy kurbanını kesen kimse hakkında soru sorulduğunda, şöyle buyurmuştur: «Bunda bir sakınca yoktur.» Buhârî rivayet etmiştir.²

Abdullah b. Amr -radiyallahu anh- şöyle demiştir: Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- o gün, öne alınan veya geciktirilen herhangi bir şey hakkında şöyle buyurmuştur:

«أَفْعَلْ وَلَا حَرَجَ».

«Yap, bir sakıncası yok!»³.

¹ Buhârî: Hac Kitabı, Kurbanı Tıraş Olmadan Önce Kesmenin Hükümü Babında, hadis no (1722) ve Müslim: Hac Kitabı, Kurbanını Kesmeden Tıraş Olan Yahut Cemreye Taş Atmadan Önce Kurban Kesen Kimse Babında, hadis no (1703) İbn Abbas -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

² Buhârî: İlim Kitabı, Binek Hayvanı Yahut da Başka Bir Şey Üzerinde Dururken Fetva Verme Babında, hadis no (83) ve Müslim: Hac Kitabı, Kurbanını Kesmeden Önce Tıraş Olan Yahut Cemreye Taş Atmadan Önce Kurban Kesen Kimse Babında, hadis no (1306), İbn Amr -radiyallahu anhuma-'dan rivayet etmiştir.

³ Müslim Hac Kitabı, Akabe Cemresi'ne Kurban Bayramı'nın Birinci Günü Binekli Olarak Taş Atmanın Müstehap Olması

Kurban kesmeyi, Mina'dan Mekke'ye geçinceye kadar geciktirmesinde bir sakınca yoktur; ancak teşrik günlerinden sonraya ertelememelidir. Tavaf veya sa'yı bayramın birinci gününden sonraya ertelerse sakıncası yoktur, ancak zilhicce ayından sonraya ertelememelidir. Ancak bir özür sebebiyle olursa bunun hükmü ayrıdır. Meselâ: kadın tavafını yapmadan önce lohusa hâli başlarsa, tavafı, temizleninceye kadar erteler; (bu) Zilhicce ayından sonra da olsa, ona bir günah yoktur ve fidye de gerekmez.

On Beşinci Fayda: Cematlara Taş Atma Vakti, Taşlamaların Sırasıyla Yapılması:

Daha önce geçtiği üzere Kurban Bayramının birinci günü taş atma vakti, gücü yeten kimse için güneş doğduktan sonradır. Ancak kalabalıkta izdiham nedeniyle sıkıntı yaşayacak olan kimseler için, bayram gecesinin sonundan itibaren de (şafaktan sonra) taş atmalarına ruhsat vardır. Teşrik günlerindeki (bayramın 2. 3. 4. günü) taş atma vaktine gelince; bu, güneşin zevalinden (öğle vaktinin girmesinden) sonradır. Zevalden önce taş atılmaz. Çünkü Peygamber -sallallahu aleyhi ve

Babında, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in «Hac menâsikini (ibadetlerini) benden alın, benden gördüğünüz gibi yapın.» Sözü'nün Açıklandığı Babda, hadis no (1297) Câbir -radiyallahu anh-'dan rivayet etmiştir.

sellem-, teşrik günlerinde ancak zevalden sonra taş atmış ve şöyle buyurmuştur:

«خُذُوا عَلَيَّ مَنَاسِكَكُمْ».

«Hac menâsikini (ibadetlerini) benden alın, benden gördüğünüz gibi yapın.»¹

Bayramın birinci günü ve ondan sonraki günlerde taş atma vakti güneş batıncaya kadardır; geceleyin taş atılmaz. Bazı âlimler ise, gündüz vakti taş atma kaçırılırsa gecede atabileceğini söylemişlerdir; ancak teşrik günlerinin sonu olan 13. gece bundan müstesna kılınmıştır, çünkü Minâ günleri, 13. günün güneş batmasıyla sona erer. Birinci görüş daha ihtiyatlıdır. Buna göre; eğer bir kimse bir günün cemrelerini atmayı kaçırdı ise, bir sonraki gün güneş zevalinden sonra (öğle vakti girdikten sonra) bunu kaza eder; önce kaçırdığı günün cemrelerini atar, sonra o günün cemrelerini atar.²

¹ Kitabın yazarı -rahimehullah- (Fetâvâ'l-Hac) adlı eserinde şöyle demiştir: "Hacının taşları gündüz atması daha hayırlıdır. Eğer kalabalıktan korkarsa, geceleri atmasında bir sakınca yoktur. Çünkü Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- taş atmaya başlama vaktini belirlemiş, bitirme vaktini belirlememiştir. Bu durum, bu konuda bir genişlik olduğunu göstermektedir."

² Değerli hocamız, kitabın yazarı [Fetâvâ'l-Hac (Cilt 2/s. 436 ve sonrası)] eserinde şöyle demiştir: "Bu hüküm, Mina'da yer bulunduğu durumda geçerlidir. Ancak yer bulamazsa —

Üç cemre arasında sıralama vaciptir. Önce Mescid-i Hayf'a yakın olan birinci cemreye, sonra orta cemreye, sonra da Cemretu'l-Akabe'ye taş atılır. Eğer bir kimse önce Akabe Cemresi'yle veya orta cemre ile başlamış olursa; bunu bilerek ve kasıtlı olarak yapmışsa orta cemreyi sonra da Akabe cemresini yeniden atması gerekir. Ama bilmeden veya unutarak yapmışsa bu kendisine yeterli olur ve üzerine bir şey gerekmez.

On Altıncı Fayda: Mina'da Gecelemek:

(Zilhiccenin) On birinci ve on ikinci gecelerinde Mina'da gecelemek farzdır. Farz olan; ister gecenin başı, ister sonu olsun gecenin çoğunluğunu orada geçirmektir. Dolayısıyla bir kimse gecenin başında Mekke'ye iner ve gece yarısından önce dönerse veya gece yarısından sonra Mina'dan Mekke'ye inerse, farzı yerine getirdiği için ona bir günah yoktur.

Hac yapan kimsenin, Mina'nın sınırlarını iyice öğrenmesi gerekir ki, onun dışına çıkıp

Mina'nın sınırlarının dışında, hangi tarafta olursa olsun — gecelemesinde bir sakınca yoktur. Fakat kaldığı yer, hacıların kaldığı yerlerle bitişik olmalıdır ki; tek bir ümmet olarak toplanmış durumda olsunlar. Bu hacıların durumu, cami cemaatle dolu olduğunda cami dışında arada boşluk olmadan devam eden saflarda namaz kılan kimselerin durumu gibidir. Bunda da bir sakınca yoktur.

gecelememiş olsun. Onun doğu sınırı Vâdî Muhassir, batı sınırı ise Cemretü'l-Akabe'dir. Vadi de, Cemre de Mina'dan değildir. Mina'yı çevreleyen dağlara gelince; Mina tarafına bakan yüzleri (cephesi) Mina'dan sayılır, oralarda geceleme caizdir. Hac eden kimse; Vâdî Muhassir'de veya Cemretü'l-Akabe'nin gerisinde gecelemeden sakınsın; çünkü orası Mina'nın sınırlarının dışıdır. Kim orada gecelemiş olursa, onun geceleme geçerli olmaz.

On Yedinci Fayda: Veda Tavaı Hakkında:

Daha önce de geçtiği üzere Vedâ tavaı, Mekke'den çıkarken her hacı ve umreci için vaciptir. Ancak hayızlı ve lohusa olan kadın bundan müstesna tutulmuştur. Fakat her ikisi de Mekke sınırlarından ayrılmadan önce temizlenirse, bu durumda onlara da Vedâ tavaı vacip olur. Ayrıca bir kimse Vedâ tavaını yaptıktan sonra Mekke'den çıkıp bir gün veya daha fazla kalsa, yeniden Vedâ tavaını yapması gerekmez. Bu, Mekke'ye yakın bir yerde kalmış olsa bile böyledir.

En doğrusunu Allah bilir. Allah'ın salâtı ve selâmı Peygamber Efendimiz Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in, ailesinin ve bütün sahabelisinin üzerine olsun.

Kitabın yazarı Muhammed Salih el-Useymin tarafından hicri 7 Şaban 1387 tarihinde yazılmıştır.

Hamt, lütfuyla salih amellerin gerçekleştiğı Allah'a mahsustur. Kitabın tashih edilmesi hicri 13 Ramazan 1387 Perşembe sabahı tamamlanmıştır. Allah'ın salatı ve selamı Muhammed -sallallahu aleyhi ve sellem-'in, ailesinin ve tüm sahabelerinin üzerine olsun.

Fihrist

UMRE VE HAC YAPMAK İSTEYENLER İÇİN BİR REHBER	2
YOLCULUK ADABI	5
KADININ YOLCULUĞU	7
YOLCUNUN NAMAZI.....	11
Mevâkât (Mîkât Yerleri).....	15
Hac İbadetinin Çeşitleri.....	19
Kurban Kesmesi Gereken Hacı.....	22
Umrenin Yapılış Şekli.....	27
HACCIN YAPILIŞ ŞEKLİ	38